Araştırma Makalesi

DİSK'in Kuruluşundan 15-16 Haziran'a Fabrika İşgalleri Sendika Özgürlüğü Eylemlerinden DİSK'i Savunmaya[1]

Meliha KAPLAN*

ORCID: 0000-0003-3047-7048

DOI: 10.54752/ct.1097192

Öz: Sendika özgürlüğü ve sendika seçme hakkı 1960'lı yıllardan bugüne çalışma hukukunun ve emek tarihinin önemli sorun alanlarından biri olmuştur. Sendika özgürlüğünün olmazsa olmaz koşullarından biri sendika çokluğu ilkesidir. Sendika çokluğu ilkesi, işçilerin özgürce istedikleri sendikayı seçme hakkını somutlayan temel ilkelerden biridir. 1961 Anayasası ve 1963 yasaları ile benimsenen sendika özgürlüğü ve sendika çokluğu ilkelerinin bir sonucu olarak her işkolunda birden fazla sendikanın kurulmuş olması bu sendikalardan hangisinin toplu iş sözleşmesi bağıtlayacağı sorununu doğurmuştur. 1960'lı yıllarda toplu iş sözleşmesi imzalamak sendikaların var olabilmesinin en önemli koşuludur. Sendikaların bir işyerinde toplu iş sözleşmesi imzalayabilmesi için yetkili sendika olma zorunluluğu ise sendikalar arasında rekabete neden olmuştur.

1967 yılında DİSK'in kurulmasıyla sendikalar arası rekabet yoğunlaşmış, işverenler DİSK üyesi sendikaların yetki almasını önlemek istemiş, rakip sendikalar da zaman zaman işverenlerle işbirliği içinde hareket etmiştir. İşçilerin iradesine rağmen farklı sendikalar yetkili olduklarını iddia etmiştir. Bunun sonucunda birçok

[1] Bu çalışma Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan 1960'lı Yıllarda Yaşanan Fabrika Eylemlerinin Sendika Seçme Özgürlüğü Bağlamında Değerlendirilmesi isimli tezden üretilmiştir.

* Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi Yüksek Lisans- mlhkpln@gmail.com

Kaplan, M. (2022), "DİSK'in Kuruluşundan 15-16 Haziran'a Fabrika İşgalleri, Sendika Özgürlüğü Eylemlerinden DİSK'i Savunmaya" Çalışma ve Toplum, C.2, S.73. s.1149-1192.

Makale Geliş Tarihi:06.07.2021- Makale Kabul Tarihi: 10.03.2022

fabrikada işçiler sendika seçme özgürlüğünü savunmak için radikal eylemler, işgaller yapmıştır. Bu bağlamda çalışmamızda bu yıllarda birçok farklı gerekçeyle yapılan fabrika işgalleri arasında örgütlenme ve sendika seçme hakkını özgürce kullanabilmek amacıyla yapılan işgaller incelenmiştir. Bu sendika savunma eylemleri 1970 yılında Sendikalar Kanunu'nda yapılmak istenen düzenlemelere karşı gerçekleşen 15-16 Haziran Direnişi'ne giden süreçle birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sendika Seçme Özgürlüğü, Sendikal Rekabet, DİSK

Factory Occupations From The Establishment Of DISK To The June 15-16 Movement İn Turkey.

Abstract: The principles of and freedom of union choice, which secure the existence and activities of the unions, have been one of the fundamental areas of conflict within labor history since the 1960s. One of the essential conditions of the union freedom/right to organize is the principal of pluralism. Principle of union pluralism is one of the basic principles that embody the workers' right to freely choose the union they desire. The fact that more than one union was established in each sector, as a result of the principles, union freedom and pluralism, has led to the an issue over which one of these unions would be entitled to make a collective labor agreement. Since unions were not powerful enough during the 1960s, signing a collective labor agreement became the most important requirement for the existence of unions.

With the establishment of DISK in 1967, the competition between the unions intensified, and in many factories, workers took radical actions for the freedom to choose unions. In this context, in our study, factory occupations were examined in order to freely exercise the right to organize and choose unions among factory occupations carried out for many different reasons in these years. These union defense actions were evaluated together with the process leadind to the resistance of 15-16 June, which took place in 1970 against the regulations to be made in the Trade Unions Act.

Key Words: Freedom of Union Choice, Union Pluralism, Union Rivalry, DİSK

Giriş

Türkiye'de sendika özgürlüğü rejimi siyasal rejimlerin niteliğine bağlı olarak gelişti. Sendika hakkı ve sendika özgürlüğü her dönem iş hukukunun ve anayasa hukukunun önemli konularından oldu. Sendikacılığın gelişmeye başladığı yıllardan

itibaren sendika özgürlüğü ve sendika çokluğu ilkesi birçok hukuki düzenlemelerde ve metinlerde yer aldı. 1961 Anayasası ve 1963 yasaları niceliksel olarak gelişen işçi hareketlerinin niteliksel olarak da gelişmesine katkı sundu. 1960'lı yıllar sınıf mücadelesinin tüm dünyada yoğunlaştığı, fabrika eylemlerinin yaygınlık kazandığı, işçi sınıfının örgütsel olarak güçlendiği mücadele yılları oldu. 1960'lı yılların sonuna doğru ise Türkiye sınıf hareketi tarihinde önemli bir yol ayrımı yaşandı, DİSK kuruldu. DİSK'in tarih sahnesine çıkmasıyla sendikalar arasında yaşanan rekabet yoğunlaştı.

Türkiye emek tarihinde sendika özgürlüğü ve sendika seçme hakkı her dönem temel sorunlardan biri oldu. Özellikle 1960'lı yılların sonunda Türk-İş'e kıyasla DİSK'e bağlı sendikalar emek-sermaye ilişkilerinde daha radikal tavır sergilemekteydi. Bu nedenle işverenler DİSK'e bağlı sendikaların işyerinde yetkili sendika olmaması için ya sendika kurdurmakta ya da rakip sendikayı desteklemekteydi. Bazı sendikalar ise yetki alabilmek için sahte üye kayıt fişleri hazırlayarak çeşitli hilelere başvurdu. Buna karşılık işçiler birçok fabrikada oturma eylemleri, grevler ve işgaller yaparak sendika seçme özgürlüklerini kullanmak istedi. İşçiler işyerlerinde çoğunluğu temsil eden, gerçekten yetkili olan sendikayı belirlemek için referandum (oylama ve irade beyanı) gibi yöntemlere başvurdu. Sendika özgürlüğünün bir parçası olarak başvurulan bu yöntem işçiler tarafından sendika seçme özgürlüğünün kullanılmasının yanı sıra işveren yanlısı sendikalara ve işverenlere meydan okumak için de tercih edildi.

Bu çalışmada, DİSK'in kuruluşunun ardından artan güdümlü sendikacılığa karşı ortaya çıkan fabrika işgalleri, sendika seçme özgürlüğü bağlamında değerlendirilmiştir. Makalede sendika seçme özgürlüğü için yapılan çok sayıda eylemden bir bölümü incelenmiştir. İstanbul Kazlıçeşme'de bulunan ***Derby*** lastik fabrikasında 4 Temmuz 1968'de Türk-İş'e bağlı Kauçuk-İş sendikasının toplu iş sözleşmesi yapmasına karşı DİSK'e bağlı Lastik-İş sendikası üyesi işçilerin yapmış olduğu fabrika işgali, Derby işgalinin ardından 11 Eylül 1968'de ***Emayetaş*** fabrikasında Türk İş'e bağlı Metal-İş sendikasıyla Maden İş sendikası arasında çıkan yetki anlaşmazlığına karşı yapılan fabrika işgali, ***Singer*** fabrikasında Çelik-İş sendikasından istifa ederek Maden İş sendikasına üye olan işçilerin yapmış olduğu eylemler, 31 Temmuz 1969'da ***Türk Demir Döküm*** fabrikasında işçilerin çoğunluğunun Bağımsız Çelik-İş sendikasından istifa ederek Maden-İş sendikasına üye olduğu fabrikada işverenin Maden-İş'le ücret zammını içeren protokol imzalamaması üzerine yapılan işgal, 29 Aralık 1969'da işçi Şerif Aygün'ün hayatını kaybettiği ***Gamak*** fabrikasında yaşanan olaylar ile ***Sungurlar*** kazan fabrikasında Bağımsız Çelik-İş sendikasından istifa ederek Maden-İş sendikasına geçen işçilere baskı yapılması üzerine 25 Mart, 8 Nisan ve 4 Mayıs 1970'te oturma ve işgal eylemleri. Sendika seçme özgürlüğü için yapılan bu fabrika işgalleri, 1970 yılında Sendikalar Kanunu'nda yapılmak istenen ve sendika özgürlüğünü ortadan kaldıran düzenlemelere karşı gerçekleşen 15-16 Haziran Direnişi'ne giden süreçle birlikte değerlendirilmiştir.

1960'lı Yıllarda Sendika Özgürlüğü ve Sendikal Rekabet

1960 sonrası dönemde iktisadi ve siyasi açıdan olduğu kadar çalışma ilişkileri alanında da önemli dönüşümler yaşandı. 1961 Anayasası ve işçilerin yoğun mücadeleleri sonucu çıkarılan 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu aracılığıyla sendikal haklar yasal güvence altına alındı. Bu yıllarda uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikaları ile sanayileşmede yaşanan gelişmeler çalışma ilişkilerine önemli etkilerde bulundu. Bu dönem itibariyle sendikalaşma oranlarında artış yaşandı, toplu sözleşme ve grev hakkının yasal güvence altında alınmasıyla sendikalar da nitel ve nicel olarak güçlendi.

274 ve 275 sayılı kanunların yürürlüğe girdiği 1963 yılına kadar sendikaların iş yavaşlatma, iş bırakma, işe geç gitme, boykot, oturma eylemi, yürüyüş, grev, işgal gibi farklı sınıf enstrümanlarını sıkça kullandığı görülmektedir. 1950'li yılların birikimini taşıyan bu eylemler düşük ücretlerden, kötü çalışma koşullarına, grev yasasının çıkarılmamasına, işverenlerin baskıcı uygulamalarına karşı gösterilen tepkileri kapsıyordu.[1] 1963 yasalarının ardından grev eğiliminin de giderek arttığı görülmektedir. 1964 yılında greve katılan işçi sayısı 6 bin 640 iken 1970 yılında 21 bini aşmış, 1963-1970 arasında toplam 483 greve 75 bine yakın işçi katılmış ve 2 milyondan fazla işgünü grevde geçmiştir. 1964-1970 dönemi boyunca yıllık ortalama grevde geçen gün sayısı 250 bindir (Çelik, 2020: 356). Diğer yandan 1963'ten 1970 yılı sonuna kadar 9814 toplu iş sözleşmesi yapılmış, bu sözleşmelerin büyük kısmı iki yıllık sürelerle bağıtlanmıştır. Bu dönem itibariyle bağıtlanan birçok sözleşmede ücret

[1] 1961-1963 yılları arasında yapılan eylemlerden bazılarına baktığımızda; 25 Kasım 1961'de 5 bin İzmirli Sümerbank işçisinin yalınayak yürüyüşü, 12- 13 Ağustos 1962 tarihinde Yapı-İş Sendikası'nın Zonguldak Ereğlisi'nde düzenlediği gösteriye katılan 150 işçinin işten çıkarılması gibi eylemleri görüyoruz (Fişek, 1969: 57). Bu dönemde yapılan bir diğer ilginç eylem ise 3 Mayıs 1962 tarihinde Ankara Ulus Meydanı'ndan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) kadar işsizlerin gerçekleştirdiği yürüyüştür. Açların Yürüyüşü, kısa zaman sonra Ereğli'de başlayacak olan sendikalaşma ve hak arama mücadelesine liderlik edecek olan Türkiye Yapı-İş Federasyonu'nun örgütlediği bir eylemdir. Tarihe geçen eylemde Fukara Tahir olarak bilinen Federasyonun Genel Başkanı Tahir Öztürk ve İsmet Demir bu eylemin başındaydı. 5 bine yakın yapı işçisi tarafından gerçekleştirilen eylem, kendi işkollarındaki yaygın işsizliği protesto etmek için çalışma koşullarının düzeltilmesi talebiyle gerçekleştirilmiştir (Şafak, 2017: 25-26). 22 Ocak 1961'de 500 işçi İzmir'de, 300 işçi İstanbul'da işten çıkarmalara karşı ve sendikalaşma ve grev haklarının tanınması için kapalı bir salon toplantısı yaptı. 27 Kasım 1961'de Ankara'da 3 bin işçi sakal grevine başladı. 17 Aralık'ta 12 sendikaya üye 3 bin işçi Kocaeli'de grev ve iş yasası için sessiz yürüyüş yaptı. 23 Aralık'ta da 5 bin işçi yürüdü. 31 Aralık'ta İstanbul Denizcilik Bankası'nın bin işçisi Pazar yevmiyelerini alabilmek için greve başladı. Grev 3 Ocakta bitti (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988: 6, 2008). 31 Aralık 1961'de ise İstanbul, 1960'lı yıllarının en büyük işçi eylemine sahne oldu. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (İİSB) tarafından Cumhuriyet tarihinin ilk işçi mitingi olarak tarihe geçen Saraçhane mitingi düzenlendi.

artışları gerçekleşmiş, yeni sosyal haklar kazanılmıştır (Dereli: 1977: 60). Bu yıllarda DİSK'in Türk-İş'ten çok daha az üyeye sahip olmasına rağmen iş bırakma, yürüyüş, grev gibi mücadele araçlarına daha çok başvurduğu, toplu pazarlık süreçlerinde daha mücadeleci davrandığı ve metal ve lastik sektöründe yoğunlaşan fabrika işgallerinin bu dönemde yaygınlık kazandığı görülmektedir.

Sendikal çokluk ya da rekabete dayalı sendikacılık, sendika özgürlüğünün doğurduğu önemli ilkelerdendir. Bir işyerinde veya işkolunda birden fazla sendikanın kurulabilmesi ilkesi, bu kuruluşlardan hangisinin toplu sözleşme yapma yetkisine sahip olduğunun belirlenmesi sorununu doğurmuştur (Dereli, 1977: 54). 1960'lı yıllarda sendikalar arasında yaşanan yetki uyuşmazlıkları ve toplu iş sözleşmelerinden yararlanma kaygısı nedeniyle işçiler birden çok sendikaya üye olmaktaydı. Kanun, işkolu ve işyeri olmak üzere iki düzeyli bir toplu iş sözleşmesi düzeni öngörmekteydi. Kanuna göre, bir işkolunda bulunan işçilerin çoğunluğunu temsil eden işçi sendikası o işkolundaki işyerlerini kapsayan toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkili olurken, bir veya birden fazla işyerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden sendika ise o işyeri veya işyerleri için toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkiliydi. Bu ikili sistem nedeniyle sendikalar arasında rekabet ve yetki uyuşmazlıkları yaşandı. Sistemin boşluklarından yararlanarak çok sayıda güdümlü sendika ortaya çıktı (Çelik, 2020: 89).

Sendikal rekabet nedeniyle her işkolunda etkin, güçlü bir merkezi örgüt yaratılamıyor ve kazanılan haklar etkin kullanılamıyordu. İşverenler de bu rekabetten yararlanarak kendi istekleri doğrultusunda işyeri düzeyinde güdümlü ve sarı sendikalar kurduruyordu. Sendikal hakları etkin kullanabilmek için uygun sendikal modelin "millî tipte sendika" olacağına dönük yaklaşımlar bu dönemde Türk-İş tarafından da yoğunlukla gündeme getirildi. Ancak Türk-İş içerisinde millî tipte sendikalardan oluşan örgüt modeli birçok nedenle gerçekleşemedi. DİSK ise kuruluşundan itibaren örgüt yapısında işyeri ve federasyon tipi örgütlenmeye yer vermeyerek sadece "millî tip" te merkezi sendikalardan oluşan bir modeli benimsedi. Her işkolunda tek ve güçlü sendika anlayışını sürdürdü. Böylece konfederasyon içinde sendikal rekabetin önüne geçti.

Türk-İş işkollarının düzenlenmesinde ve yeni sendikaların kurulmasında özellikle Türkiye İşçi Partili (TİP) sendikacıların yönetiminde bulunduğu sendikalara karşı olumsuz tutum aldı (Koç, 2008: 70). Türk-İş kendi bünyesinde bulunan sendikaların karşısına aynı işkolunda başka sendikalar kurdurdu. Özellikle TİP'li ve CHP'li sendikacıların yönetimindeki sendikaların karşısında Türk-İş'in desteğiyle kurdurulan sendikaların başına Adalet Partili (AP) isimler getirildi. Türk-İş'in yönetime muhalif sendikalara karşı yeni sendikalar kurdurması, bu yıllarda gerçekleşen birçok işçi eyleminde "muhalif" kimliği ile bilinen sendikaların yanında yer almaktan imtina etmesi ve bu süreçte yaşanan diğer gelişmeler Türk-İş içindeki tartışmaları artırdı ve kopuşu hızlandırdı.

Türk-İş içerisinde 1947 yılında kurulmuş olan ve millî tipte örgütlenen Maden-İş sendikası olmasına rağmen Türk-İş'in teşviki ve desteğiyle 9 Temmuz

1963 tarihinde Metal-İş Federasyonu[2] kuruldu. Maden-İş'in genel başkanlığında Kemal Türkler varken, Metal-İş Federasyonu'nun başına AP'li Kaya Özdemir getirildi (Koç, 2008: 70). 1961 yılında kurulan ve CHP'li Osman Soğukpınar'ın genel başkanlığını yaptığı Türk-İş'e bağlı Ges-İş[3]'in karşısına yine Türk-İş'in desteği ile 12 Aralık 1963 tarihinde Tes-İş Federasyonu[4] kuruldu. Bir dönem AP milletvekilliği yapan Enver Turgut, Tes-İş'in 1964 yılında genel sekreteri 1967 yılında ise genel başkanlığını yaptı (Koç,2008: 70). Türk-İş'in İzmir Bölge Temsilcisi CHP'li Burhanettin Asutay'ın teşvikiyle 1965 yılında İzmir'de Maden-İş'ten ayrılan bir grup işçi, Ege Bölgesi Metal-İş sendikasını kurdu. Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS), bu sendikanın kuruluş bildirisini tüm üyelerine yolladı. Metal-İş, İzmir'de ve örgütlendiği diğer illerde başarılı olamadı. Bu sendika 1974 yılında Türk Metal'e katıldı (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 257). Türk-İş içinde 1954 yılında kurulan, genel başkanlığını TİP'li Tahir Öztürk'ün yaptığı Yapı-İş Federasyonu[5] varken, Türk-İş'in teşvikiyle 28 Kasım 1963 tarihinde Çimse-İş Sendikası[6] kuruldu, genel başkanlığını bir dönem AP milletvekili olan Hasan Türkay yaptı (Koç, 2008: 70). Bu durum sendikal rekabeti ve yetki sorunlarını artırdı.

Bu gelişmeler yaşanırken işçiler arasında da bir arayış söz konusuydu. Üyelerinin büyük çoğunluğu kamu sektöründe olan Türk-İş başlangıçtan beri devletle mücadeleye girmeden, hükümetlerle ve kamu işletmelerinin yönetimleriyle yakın ilişkiler kurarak üyelerinin haklarını koruma politikasını tercih etti. Bu tutum, 1960 sonrasında da devam etti ve kamu kesiminde toplu sözleşmeleri de bu yaklaşımla bağıtladı. İzlenen ithal ikameci iktisat politikası kamu kesiminde buna olanak sağlıyordu. Ancak öte yandan 1950 ve 1960'lı yıllar bir yandan da özel sektörün gelişmeye başladığı yıllar oldu. Bu yıllarda kamu sektörü ağırlıklı sendikacılık ön planda olmasına rağmen özel sektör eksenli bir sendikacılık da gelişmeye başladı. Bu durum kamu sendikacılık geleneği ile özel sektör sendikacılığı arasında önemli bir gerilimi açığa çıkardı. Türk-İş'te hâkim olan sendikacılık anlayışı özel sektöre uygun değildi (Çelik, 2017: 656). Özel sektörde çalışan işçiler

[2]Metal-İş Federasyonu: Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayi İşçi Sendikaları Federasyonu. Metal İşkolunda çalışan işçilerin örgütlü bulunduğu sendikaların 1963 yılında oluşturdukları Türk-İş üyesi federasyon. Federasyon 1973 yılında yapılan bir dizi genel kurul sonrasında Türk- Metal Sendikası'na dönüştü.

[3]Ges-İş: Türkiye DSİ, Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası. 1961 yılında kurulan ve 1975 yılında DİSK'e katılan sendika.

[4]Tes-İş Federasyonu: Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçi Sendikaları Federasyonu. Enerji işkolunda faaliyet gösteren yerel sendikaların 1963 yılında Ankara'da kurdukları Türk-İş üyesi federasyon.

[5]Yapı-İş Federasyonu: Türkiye Yapı İşçileri Federasyonu. İnşaat işkolunda faaliyet göstermek üzere 1954 yılında İstanbul'da kurulmuştur.

[6] Çimse-İş: Türkiye Çimento, Seramik,Toprak ve Cam Sanayii İşçileri Sendikası. Çimento, toprak ve cam işkolunda faaliyet göstermek üzere 1963 yılında Ankara'da kurulmuştur.

tarafından uzlaşıya dayalı sendikacılık anlayışının karşısında mücadeleci sendikacılık tercih ediliyordu. Özellikle 1960'lı yılların sonlarına doğru yaşanan fabrika işgallerinin altında yatan sebeplerden en önemlisi sendikal anlayış farklılığına karşı işçilerin tercihleri oldu.

Sendikal Kopuş ve DİSK'in Sahneye Çıkışı

Türk-İş içerisinde ayrılığa yol açan gelişmelerin kökeni 1946 özgür sendikacılığı ile 1947 devletin vesayeti altındaki sendikacılık arasındaki fikir ve anlayış farklılıklarına kadar gider. DİSK'in kopuşuna giden süreçte 46-47 sendikacılığı, kamu-özel sektör sendikacılığı ayrımının, öncesinde DP-CHP sonrasında AP-CHP-TİP arasındaki gerilimlerde yaşanan görüş ayrılıklarının ve çok sayıda olayın etkili olduğu söylenebilir (Aydın, 2020:51). 1965 Kozlu Olayları esnasında Türk-İş ve TİP arasındaki gerilimin artması, Türk-İş'in yönetiminde TİP'lilerin ve CHP'lilerin olduğu bazı sendikaların karşısına sendikalar kurdurması ve bu sendikaların başına AP'li yöneticilerin getirilmesi, Türk-İş 6. Genel Kurulu'nda TİP ve Türk-İş arasındaki iplerin iyice gerilmesi, Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda Maden-İş'e karşı kurdurulan Çelik-İş sendikası ve Tük-İş'in tutumu Türk-İş'te büyük kopuşa giden süreçte yaşanan önemli gelişmelerdir. Bu dönem itibariyle Türk-İş içerisinde yaşanan sendikal anlayış farklılıkları ve gerilimler 1966 Paşabahçe greviyle doruk noktasına ulaştı. Türk-İş'in Paşabahçe grevi sırasındaki tutumu konfederasyon içerisinde ciddi sorunlara ve tartışmalara yol açtı. Türk-İş'in grevi bitirmek amacıyla imzaladığı protokolün Kristal-İş tarafından tanınmayarak greve devam edilmesi ve Türk-İş üyesi sendikaların grevi desteklemesi, grevi destekleyen sendikaların konfederasyondan geçici olarak ihraç edilmesi Türk-İş içerisinde krizin büyümesine neden oldu.[7] Tüm bu yaşananlar karşısında Tük-İş'in tutumu, DİSK'in kuruluşunda öncü rol üstlenen Maden-İş ve Lastik-İş ile Türk-İş arasındaki ilişkilerin daha da soğumasına neden oldu. Türk-İş'ten ayrılma ve yeni bir konfederasyon kurma eğilimini arttırdı.13 Şubat 1967 yılında DİSK kuruluşunu ilan etti (Çelik, 2010).

DİSK'in kuruluşu açısından asıl önemli gelişme Maden-İş'in 26 Ocak 1966 tarihinde gerçekleştirdiği Genel Yönetim Kurulu toplantısında aldığı karardır. Kararda, Mart 1966'da gerçekleştirilecek olan Türk-İş'in 6. Genel Kurulu'nda çıkacak olan tablonun Türk-İş'ten ayrılma konusunda belirleyici olacağı üzerinde durulmuştur. Türk-İş Genel Kurulu'ndan iki ay önce Maden-İş Genel Yönetim Kurulu toplantısında alınmış olan karar da göstermektedir ki 1967'de kurulan DİSK'in kökleri 1966 yılının başlarına kadar gitmektedir (Çelik, 2018:621).

DİSK'in kuruluşuna giden süreçte bir önemli adım da Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşması'nın (SADA) imzalanması olmuştur. 15 Temmuz 1966'da İstanbul'da Basın-İş sendikasının Genel Merkez ofisinde bir araya gelen Türkiye Maden-İş adına Genel Başkan Kemal Türkler, Basın-İş adına Genel Başkan

[7] Detay için bakınız: Çelik A. ve Aydın Z (2006) Paşabahçe 1966 Gelenek Yaratan Grev, İstanbul: Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı.

İbrahim Güzelce, Lastik-İş adına Genel Sekreter Kemal Ayan ve Gıda-İş adına Genel Başkan Kemal Nebioğlu sendikalar arasında daha güçlü bir dayanışma yapılması gerektiğini kararlaştırmışlardır. Bu ekip aynı zamanda DİSK kuruluş çekirdeğini de oluşturmuştur (SADA, 1966). SADA sendikaların önündeki sorunlarla mücadelede örgütlenme, eğitim, toplu sözleşme, grev, hukuk, araştırma, basın-yayın gibi sendikal konularda bir güç birliği olmasının yanı sıra örgütlenme ve sarı sendikalara karşı mücadelede maddi ve manevi olanakların ortaklaşa kullanılmasını hedefleyen bir anlaşmadır. SADA Genel Sekreterliği DİSK'in kuruluş hazırlıklarında da önemli rol oynamıştır (Çelik, 2018: 622).

12 Şubat 1967 tarihinde İstanbul Çemberlitaş Şafak Sineması'nda aynı gün topladıkları genel kurullarında Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş, Gıda-İş ve T. Maden İş (Zonguldak) sendikaları DİSK'i niçin kurmak istediklerini, Türk-İş üyesi olan sendikalar ise niçin Türk-İş'ten ayrılmak istediklerini açıklayan birer gerekçe raporunu kongrelerine sundu ve raporlar kongre tarafından kabul edildi. Kongresini yapan sendikalar Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) Kuruluş Bildirisini ve Ana Tüzüğünü kabul etti. 13 Şubat 1967'de de DİSK'in kuruluş başvurusu yapıldı (DİSK, 1968).

DİSK, "Türk-İş Üyeliğinden Ayrılma Hakkında Rapor" da sendikal kopuşun nedenleri ayrıntılı olarak açıkladı. Ayrılma nedenlerinden ilkini Türk-İş'in Paşabahçe Grevi esnasında ve sonrasında takındığı tutum oluşturmaktaydı. Aynı zamanda Türk-İş bünyesindeki federasyon ve sendikaların birleştirilme kararına uyulmaması nedeniyle aynı işkollarında irili ufaklı birden fazla sendikanın kurulmasının önü açılarak, işçi haklarının çiğnenmesine göz yumulması da ayrılmanın ilk gerekçelerdendir (DİSK, 1968:6).

DİSK'in ayrılma gerekçelerinden biri de Türk-İş'in partilerüstü politika anlayışının arkasına gizlenerek iktidara gelen partiyle uyumlu geçinme anlayışına sahip olmasıdır. Bu anlayışla Türk-İş'in işçi haklarına yönelik ciddi tavizler verdiği belirtilmektedir (DİSK, 1968:7-8). Türk-İş'in işçi grevlerinin birçoğuna karşı çıkması da ayrılma gerekçelerinden biridir. Bu grevlere Mannesman Boru Hattı Grevi, Zonguldak maden işçileri grevi ve Paşabahçe grevi örnek olarak verilmiş, Türk-İş'in tutumu eleştirilmiştir. Maden-İş'in gelişmesini önlemeye çalışmakla ve Maden-İş'e karşı sarı sendikalar kurdurmakla suçlanmıştır. Karabük'te kurulan sarı sendikanın Türk-İş'e alınması için kongrelerde verilen önergeler ve Ereğli'de yine Maden-İş'e karşı kurdurulan sarı sendika da bu suçlamaya delil olarak sunulmuştur (DİSK, 1968: 11-14).

DİSK'in kurulmasıyla birlikte Türkiye sendikal hareketinde iki merkez oluşmuştur. Sendikal anlayış farklılığı yerini sendikal rekabete ve çetin yetki mücadelelerine bırakmıştır. Bu yıllarda işçilerin sendikaya üye olmasında ve ayrılmasında noter şartı ve benzeri zorlaştırıcı düzenlemeler yasada yer almıyordu. İşçiler istedikleri sendikaya istedikleri gibi üye olabiliyor ve ayrılabiliyordu. Bu yasal boşluklar nedeniyle devletin ve sermayenin işçilerin sendikal tercihlerine müdahale etmesiyle sendikal rekabet yeni bir boyut kazanmıştır. (Aydın, 2020:57). Bu yıllarda

Türk-İş'in ve üye sendikaların işverenlerle ilişkilerini geliştirmesinde DİSK'in ayrı bir konfederasyon olarak sahneye çıkmasının etkisi olmuştur. DİSK kuruluşunun hemen ardından işverenler için çekince duyulan bir konfederasyon olmuştur. DİSK üyesi sendikaların bir işyerinde örgütlenme çalışmalarına başlamasından rahatsızlık duyan işverenler hızla Türk-İş'e üye sendikalara işyerinde örgütlenme çağrı yapmaktadır (Koç, 2008: 97). DİSK üyesi sendikalara üye olmayı seçen işçiler ise işveren tarafından desteklenen güdümlü sendikalara karşı ayağa kalmaktadır.

1968-1970 arası dönemde DİSK Türk-İş'in etkisiz ve zaman zaman uzlaşmacı tavrı karşısında aktif, militan ve sınıf çıkarlarını öne çıkaran sendikal mücadele tarzıyla ciddi bir gelişme gösterdi. DİSK'in kamu sektöründe örgütlenmesinin önü çeşitli biçimlerde engellenmeye çalışılsa da özel sektörün en önemli işyerlerinde hızla örgütlendi. Bu dönemde işçilerin hızla DİSK'e katıldıkları ve DİSK'e bağlı sendikaları işyerlerine sokabilmek için referandum[8] uygulaması talebinin pek çok işçi eyleminin nedeni olduğu görüldü. DİSK'in Türkiye'de solun yükselişine paralel giden gelişmesi Türk-İş başta olmak üzere çeşitli çevreleri, işveren kuruluşlarını, devlet ve hükümet içindeki bazı kesimleri rahatsız ediyordu. DİSK üyesi sendikalara karşı işverenlerin sarı sendikalar kurdurması, Türk-İş'in işveren yanlısı tutum takınarak kurdurulan sarı sendikaları desteklemesi birçok fabrikada çetin yetki mücadeleleri yaşanmasına yol açmıştır. Bu mücadeleler birçok yerde fabrika önünde oturma eylemleri, grevler ve işgaller şeklinde yaşanmıştır. Dönem itibariyle devlet, işveren ve Türk-İş'in, DİSK üyesi yetkili sendikaları etkisizleştirme çabasına karşı işçiler DİSK'i seçmekte, seçtikleri sendikaları zaman zaman işgale varan fabrika eylemleriyle savunmaktadır.

Sendika Seçme Özgürlüğü İçin Yapılan Fabrika İşgalleri

1968 yılında birçok faklı eylem biçimleri ve protesto hareketleri yaşandı. 1968'in ortalarında başlayan Türkiye'deki bütün üniversiteleri kaplayan boykot ve işgal dalgasının diğer toplumsal kesimlere de yeni bir eylem ve kendini dile getirme aracı sunduğunun altını çizen Ragıp Zarakolu, üniversite öğrencilerinden işçilere seyyar satıcılara, köylülerden, kız enstitülerine, hemşirelere dek çok farklı toplumsal kesimlerin, farklı boyutluluk ve yaygınlıkta bir 'fiili isyan' duygusu yaşadıklarını belirtir (Zarakolu, 1988: 2098). 1968'de başlayan bu 'fiili isyan'lar 1970'lere kadar artarak devam etmiştir. 1969 yılında köylülerin protesto eylemleri yaşanmış, Ege'de tütün, Karadeniz'de fındık ve çay üreten köylüler yaygın eylemler düzenlemiştir. Bu

[8] Referandum, sendika seçme yöntemi olarak fabrika işgalleri esnasında sık sık başvurulan bir uygulama olmuştur. Gerçek yetkili ve çoğunluğu temsil eden sendikayı belirlemek için, gizli oy ve açık sayım yönteminin kullanılarak referanduma başvurulması ilişkin kararların başlıca gerekçesi, mevcut delillerin ve belgelerin yetersizliği, sahte belgelerin çoğunluk sendikasının tespitini engellemesidir (Okay, 1978: 96). Bu yıllarda referandum etkili bir mekanizma olmanın yanı sıra yetkili sendikayı belirlemede kesin çözüm olmuştur.

dönem yaşanan en farklı eylem ise Elmalı, Göllüce köylerinden sonra Değirmenköy'de köylülerin yaptıkları çiftlik işgali olmuştur. Aynı yıl öğretmenler de büyük yürüyüşler ve boykotlar düzenlemiştir (Milliyet, 31 Aralık 1969).

1960'ların sonlarında yaygınlaşan işgal eylemlerinin işçiler tarafından bir mücadele yöntemi olarak kullanılmasının tarihi ise İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği yıllara, Adana dokuma fabrikasının işgaline kadar uzanır. Bu yıllarda yapılan eylemler, katılan işçi sayısı ve kamuoyunun ilgisi açısından zayıf olarak değerlendirilen eylemlerdi (Aydın, 2020: 58-59). Ancak DİSK'in kuruluşunun hemen ardından artan fabrika işgalleri ise katılan işçi sayısının yoğunluğu ve sendikal kamuoyunda yarattığı yankıyla emek tarihinde önemli ve özel bir yer edindi.

1967- 1970 yılları arasında sarı sendikalara karşı girişilen mücadele DİSK'in 3. Genel Kurul Çalışma Raporu'nda şöyle aktarılmıştır;

> "Yargıtay kararlarıyla üyesi az sendikaya toplu sözleşme yetkisi verilmesi sağlanmış, üyesi yok denecek kadar az bir sendikaya işkolu düzeyinde yetki verilmiştir. Böyle hallerde işçilerin Anayasa'daki ve toplu sözleşme, grev yasasındaki haklarını korumak için direnme ve işgalden başka yolları kalmamaktadır."(DİSK, 1970: 15).

1968 yılı itibariyle birçok fabrikada görülen fabrika eylem ve işgallerinin baş aktörü DİSK üyesi sendikalardır. Bu eylemlerin ana konusunu çalışmada da üstünde durduğumuz üzere sendika seçme özgürlüğü oluşturmaktadır. DİSK bu direnişleri tercih ederken 1961 Anayasası'nda yer alan "direnme hakkı" na dayanmaktadır. Bu eylemler güdümlü sendikalara karşı "son çare" olarak görülmektedir (Çelik, 2018: 652).

DİSK ve DİSK üyesi sendikaların rakip sendikalara kıyasla daha iyi toplu iş sözleşmeleri imzalıyor olması, mücadeleci ve işçilerin taleplerini göz ardı etmeyen, işçilere güven veren sendikal çizgi izliyor olması işçilerin DİSK'e yönelimini arttırdı, Türk-İş'te ise DİSK rahatsızlığını büyüttü. Çimse-İş Genel Başkanı ve Adalet Partisi Ankara Milletvekili Hasan Türkay bu rahatsızlığı "Çok kötü ve müşkül durumdayız. Devrimci sendikalar bize nazaran daha mükemmel sözleşme imzalamaktadırlar. Biz patronlara baskı yapamıyor, binaenaleyh de ucuz sözleşmeler imzalamak zorunda kalıyoruz" diyerek açıkça dile getirmiştir (Tekstil Dergisi, 1970).

Çalışmada yer verdiğimiz eylemlerin dışında 1960'lı yılların sonunda çok sayıda sendika seçme özgürlüğü için yapılan işçi eylemi bulunmaktadır. 1969 yılının Mart ayında Elektrometal işçileri Çelik-İş'ten ayrılıp Maden-İş'e geçmiştir (Maden-İş Gazetesi, 15 Şubat 1970). Aynı yıl Horoz Çivi Fabrikası'nda çalışan Maden-İş sendikasına üye olan 800 işçi, işveren tarafından Maden İş'ten istifaya ve Öz Maden-İş sendikasına üye olmaya zorlandıkları için 20 Mayıs 1969'da iş bırakmıştır (Maden-İş Gazetesi, 7 Haziran 1969). Maltepe'de İzsal Döküm Fabrikası'nda da işçiler Bizim-İş sendikasına karşı Maden İş'i seçmiştir. Metal-İş ve Çelik-İş sendikalarının örgütlü olduğu Arçelik, Hisar Çelik, Boru Sanayi, TOE, Talisman

gibi metal sanayinin önemli fabrikalarında da işçiler Maden-İş'i seçmiştir (Maden-İş Gazetesi, 22 Ekim 1969). İşçilerin bu tercihlerinde, Metal-İş ve Çelik-İş tarafından imzalanmış olan toplu iş sözleşmelerinden duyulan memnuniyetsizlik ve sendikaların toplu pazarlık sürecinde izledikleri tavizkar tutumların etkisi olduğu görülmektedir. Bu işçi eylemlerinin ve grevlerinin birçoğunun ekonomik nedenlerle yapılmasına karşın eylemlerin neredeyse tamamının işveren yanlısı sendikalara karşı bir başkaldırıya, sendika savunma eylemine dönüştüğü görülmektedir. İşçilerin 1960'lı yıllar boyunca sürdürdükleri fiili- meşru mücadele çizgisinin en radikal biçimlerinden biri olan işgal eylemleri, kolektif mücadele kültürü ve mücadele dili yaratma noktasında oldukça önemli yer tutmaktadır.

Sendika Seçme Özgürlüğü İçin İlk Fabrika İşgali: Derby Lastik Fabrikası

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin geleneğinde fabrika işgalleri 1968 yılına kadar önemli bir yer tutmuyordu. İlk önemli işgal, üniversitelerdeki boykot ve işgal olaylarından kısa bir süre sonra başlayan Derby Lastik fabrikası işgali olmuştur (Koç, 2008: 101).

İstanbul Kazlıçeşme'de bulunan Derby Lastik fabrikası lastik sektörünün önde gelen kuruluşlarındandı. 1950'li yıllardan itibaren fabrikada örgütlü olan sendika Lastik-İş sendikasıydı. Lastik-İş örgütlü olduğu ilk yıllardan itibaren işçilerin haklarını ilerletmek için çok sayıda mücadele yöntemine başvurdu. DİSK'in kuruluşunda yer alan Lastik-İş'in mücadeleci sendikal çizgisi imzalanan toplu iş sözleşmeleriyle giderek belirginleşti, Lastik-İş işkolundaki gücünü arttırdı. Bu durum Derby işvereni ve Türk-İş tarafından rahatsızlıkla karşılanıyordu. İşveren çareyi Lastik-İş'in karşısında yeni bir sendika kurdurmakta buldu. Muhasebe servisinde çalışan bir grup çalışana Kauçuk-İş adında yeni bir sendika kurduruldu. Yeni kurulan sendika Türk-İş tarafından da desteklendi. İşverenin ve devletin desteğini alan Kauçuk-İş sendikası işçilerin kimlik bilgilerini doğrudan işverenden alarak bilgileri olmadan işçileri üye yapıyordu (Aydın, 2012: 15-16). Böylece işveren Lastik-İş'in işyerinde yetkili sendika olmasını engelleyerek, kendi güdümündeki bir sendikayla toplu pazarlık masasına oturacak, kendi istediği gibi bir toplu iş sözleşmeyi işçilere dayatabilecekti. Sendika seçme özgürlüğü işveren tarafından açık bir biçimde engellenmeye çalışılmaktaydı. Ancak lastik işçileri güdümlü sendikayı değil Lastik-İş'i savunmayı tercih etti.

Sahte üye kayıt fişleriyle hileli bildirimler yaparak üye sayısını arttıran Kauçuk-İş, hem lastik işkolunda hem de Derby Lastik fabrikasında toplu iş sözleşmesi imzalayabilmek için yetki başvurusunda bulundu. Yürürlükte bulunan 275 Sayılı kanununun 7. maddesi sendikalara üye çoğunluğuna sahip olma koşuluyla işkolunda ve işyerinde sözleşme yapabilme yetkisi tanıyordu. Kauçuk-İş'in sahte üyelerle Çalışma Bakanlığı'na yaptığı başvuru olumlu sonuçlandı. Lastik-İş'in yaptığı itirazlara rağmen Yargıtay, Kauçuk-İş'in yetkisini kesinleştirdi (Aydın, 2020: 59-60).

Kauçuk-İş sendikasının Derby Lastik'te toplu iş sözleşmesi imzalayacağı gün 4 Temmuz 1968'de Kauçuk-İş'e değil Lastik-İş'e üye olduklarını söyleyen işçiler fabrikayı işgal etti. Gece vardiyasında çalışan sabah 06.15'te fabrikayı işgal eden işçiler, telefon santralini kontrol altına aldı, fabrikanın etrafına pankartlar astı, polis müdahalesine karşı lastik tozlarından yığınak yaptı. Kauçuk-İş'in temsilcileri dışarı çıkarıldı, bekçiler temsilcilik odasına kilitlendi (Aydın, 2020: 358).

Fotoğraf 1: İşçi hareketleri fabrikalara sıçradı

İŞGAL HAREKETLERİ FABRİKALARA SIÇRADI

1600 lâstik işçisi dün bir fabrikayı işgal ettiler

Olay, 2 sendika arasındaki intiliâftan doğdu. İşgal komitesi kuran işçiler işvereni içeri almadı ve işyerinde referandum yapılmasını istedi

İSTANBUL

Kendileri adına «Toplu Sözleşme» imzalayan «Kauçuk-İş» Sendikasını kabul etmeyen «Derby» Lastik Fabrikası işçileri dün Cumartesi'yi Pazar'a bağlayan gece vardiyasında fabrikanın binasını işgal etmişlerdir. Sabah saat 6.30 sularında fabrikaya gelen 1600 işçi, evvelden hazırladıkları «Karşısındaki sarı sendikadan bıktık. Referandum istiyoruz. Fabrika Müdürü!» yazılı pankartı binanın etrafına dağıtıldıktan sonra kapıları kilitlemişler ve duvarlara siyah nâhetçiler koyarak fabrikaya kimseyi almamışlardır.

DİSK'e bağlı «Lastik-İş» Sendikası ile TÜRK-İŞ'e bağlı «Kauçuk İş» Sendikası idârecileri arasındaki rekabetten doğan bu işgal ve boykot hareketinden sonra bir «Boykot ve İşgal komitesi» kuran işçiler, isteklerini bir kâğıda yazmışlardır. Bilâhare bu yazılı istekleriyle fabrikaya gelen TİP Genel Sekreteri ve Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Rıza Kuas'a veren işçiler. «Biz Lastik-İş'li tanıyoruz. İsteklerimiz bunlar. Sen gel fabrika yetkilileri ile görüş» demişlerdir.

İŞÇİ İSTEKLERİ

«Kauçuk-İş» Sendikasına... «Sa-

blokundan

Kaynak: Tercüman, 5 Temmuz 1968.

Fabrikayı işgal eden işçiler, işyerinde yetkili olan sendikanın demokratik yöntemler kullanılarak ortaya çıkarılmasını, kendilerini temsil edecek sendikayı kendileri seçmek istiyordu. İşçiler, oylama yöntemiyle fabrikada yetkili sendikanın belirlenmesini, işverenin referandumdan çıkan sendikayla sözleşme yapmasını talep ediyordu (Aydın, 2012: 16). İşçiler eylem boyunca fabrikayı terk etmedi. Lastik-İş referandum talebiyle girişimlerde bulunmaya başladı.

Fotoğraf 2: Fabrika işgalinde 4 işçi tevkif edildi

FABRİKA İŞGALİNDE 4 İŞÇİ TEVKİF EDİLDİ

İşçilerin istedikleri sendikayı tesbit etmek için fabrikada hâkim önünde referandum yapıldı

Çağlayangil Moskova'ya gitti

DOKTOR CAYMAZ'IN AÇIKLAMASI

Kaynak: Tercüman, 9 Temmuz 1968.

Lastik-İş'in 6 Temmuz'da yaptığı referandum talebi Bölge Çalışma Müdürlüğü tarafından kabul edilmedi. Eylemin devam ettiği sırada arabuluculuk görevini üstlenen İstanbul Valisi Vefa Poyraz Lastik-İş'in talebi üzerine uzlaşma toplantısı düzenledi. Kauçuk-İş'in katılmadığı toplantıda işveren referandum sonucunu tanıyacağını bildirdi. Bu esnada İstanbul 13. Asliye Hukuk Mahkemesi Lastik-İş'in başvurusu üzerine fabrikada referanduma gidilmesi kararı aldı. 8 Temmuz günü işgal altındaki fabrikada referandum yapıldı. 950 işçinin katıldığı gizli oylama sonucunda Lastik-İş 930 oy alırken Kauçuk-İş ise 6 oy aldı. Böylece işkolu seviyesinde toplu sözleşme yetkisi alan Kauçuk-İş'in Derby işyerinde sadece 6 üyesi olduğu referandum ile anlaşıldı. Referandumda yetkili sendikanın Lastik-İş olduğu oylama sonucu tescillenmiş oldu. Bunun üzerine işveren Lastik-İş'le toplu sözleşme yapmak zorunda kaldı (DİSK,1973).

4 Temmuz 1968 günü başlayan işgal, 9 Temmuz 1968 günü Lastik-İş ile Derby işvereni arasında imzalanan 7 maddelik protokolle sona erdi. İmzalanan protokole göre, fabrikayı işgal eden işçiler hakkında soruşturma açılmayacak, işten çıkarılmayacak, tutuklu bulunan işçiler hakkında işveren tahliyelerini talep edecek, toplu sözleşme süreçlerinde işveren mahkemelere başvurmayacak, işçilere toplu sözleşmede mahsup edilmek üzere 1 Temmuz 1968'den geçerli olmak üzere ikişer lira zam yapılacak ve fabrika müdürü Naci Güney görevinden alınacaktı. İşçiler bu protokolün imzalanmasının ardından ertesi gün işbaşı yaptılar (Aydın, 2020: 359). Böylece Türk-İş ve Kauçuk-İş'in tüm itirazlarına rağmen Lastik-İş, işçiler tarafından gerçekleştirilen "radikal" bir eylem biçimiyle yetkisini tescillemiş oldu.

Fotoğraf 3: İstanbul Valisi işgale arabulucu oldu

ÜNİVERSİTELİLER DERBY LÂSTİK FABRİKASINDA İŞGALCİ İŞÇİLERE BUKET VERDİ

Vali işgale arabulucu oldu

Kauçuk - İş Sendikasının yapılan toplantıya

Kaynak: Milliyet, 6 Temmuz 1968.

Lastik-İş Genel Başkanı Rıza Kuas Milliyet gazetesine verdiği demeçte, "Derby işçileri yıllardır zulüm altında yaşarlar. 3.000 işçinin yapacağı işi 1600 üyemiz yapmakta ve günde ortalama 11 lira ücret almaktadır. Bu rezalet yetmezmiş gibi sarı sendikaya geçmeleri için her gün dövülmüşler, sövülmüşler, işten atılma tehdidi ile yaşatılmışlardır." ifadelerini kullanarak Derby işçilerinin kötü koşullar altında çalıştıklarının altını çizmiştir (Milliyet, 18 Temmuz 1968).

Derby işgali, sendika seçme özgürlüğünü savunmak için yapılan bir direniş olarak ortaya çıkmış olsa da sendikal hak ve özgürlüklerin sınırlarını zorlayan, yalnızca ekonomik taleplerle yapılan sendikacılığın sınırları genişleten bir özellik taşımaktadır. Derby işgali 15- 16 Haziran'a giderken sendika seçme özgürlüğü için yapılan ilk büyük eylem olarak kabul edilmektedir (Aydın, 2012: 215-216). İşgal sonrası işçilerin tercihlerini belirlemek için referandum uygulaması kullanılmaya başlandı. İşgal eylemleri de bir mücadele yöntemi olarak yaygınlık kazandı. İşçilerin sendikal tercihine yapılan müdahale DİSK'i ve DİSK'in mücadele anlayışını tasfiye etme amacı taşıyordu. Eylemin başarılı olması Lastik-İş'in ve DİSK'in önemli bir engeli aşmasını ve giderek güç kazanmasını sağladı.

Maden-İş'e Karşı Metal-İş: Emayetaş Fabrikası İşgali

Demir-İş'in ilk örgütlendiği fabrika olan Emayetaş aynı zamanda DİSK'in kurucusu, Maden-İş sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler'in de çalıştığı fabrikaydı. Fabrikada bir Maden-İş geleneği vardı (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 297).

Emayetaş işvereni tıpkı Derby'de olduğu gibi sahte üye kayıtları ve yüksek ücretli işçilerin işveren desteğiyle Türk-İş'e bağlı Metal-İş sendikasına geçmesinin ardından fabrikada bir yetki uyuşmazlığı ortaya çıktı. Yürürlükteki sözleşmenin zamanının dolmasıyla Maden-İş ve Metal-İş aynı anda toplu sözleşme çağrısı yaptı.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi sahte üye kayıtları iddiasına rağmen Metal-İş sendikasının yetkisini onayladı (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 297). Bunun üzerine 800 işçinin çalıştığı fabrikada Maden-İş üyesi 600 işçi toplu sözleşme görüşmelerinin Metal-İş tarafından yürütülmesini protesto etmek amacıyla 10 Ağustos günü gece vardiyasında fabrikayı işgal etti (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi,1996: 366).

Fotoğraf 4: 2 işyeri daha işgal edildi

Halk'a ve olaylara
Tercüman
HER SABAH DÜNYA YENİDEN KURULUR, HER SABAH TAZE BİR BAŞLANGICDIR
GAZETEMİZ HER GÜN 8 SAHİFEDİR
İŞGAL, EMAYETAŞ VE İZMİR ÇAMALTI TUZLALARINA DA SIÇRADI
2 işyeri daha işgal edildi
İSTANBULDA 10 KİŞİ NEZARETE ALINDI. İZMİRDE 15 YÖNETİCİ VE SENDİKACIYI İŞÇİLER HAPSETTİ
Orta-Doğu'da savaş tehlikesi beliriyor
Amerika, kredili satışlar için

Kaynak: Tercüman, 12 Eylül 1968.

İşgale katılan ve sonrasında tutuklanma talebiyle mahkemeye sevk edilen işçilerden Hanifi Öztürk işgal anını şöyle anlatıyor;

> "10 Ağustos günü gece vardiyasında çalışan 300 kadar işçi saat 23.00'te kapıları kaynatarak fabrikayı işgal ettik. Toplum polisi kısa zamanda gelip fabrikayı kordon altına aldı, gündüz postasının içeri girmesine engel oldu. Polis 11 Ağustos günü saat 13.00 sularında da dış duvarları panzerle yıktıktan sonra içeri girdi. Kısa süren bir çatışma oldu, ama içerideki her işçi başına en az iki toplum polisi düşüyordu. Bazı işçiler aldıkları cop darbeleriyle yaralandı. Nihayetinde fabrika boşaltıldı."(Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 298).

12 saat süren işgalin sonunda polis tarafından fabrikadan çıkarılan ve gözaltına alınan işçilerden 11'i tutuklanma talebiyle mahkemeye sevk edildi. İşçiler mahkemeden tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. İşgalin ardından Maden İş üyesi 22 işçi işten çıkarıldı (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi,1996: 1,366).

Emayetaş fabrikasında DİSK'e bağlı Maden-İş'e karşı işveren Türk-İş'e bağlı Metal-İş'i destekleyerek Maden-İş'in toplu iş sözleşmesi yetkisini düşürmek istemiştir. Ancak işveren tüm girişimlerine rağmen fabrikada işçilerin büyük çoğunluğu işveren tarafından yapılan bu müdahaleyi kabul etmemiş ve direnişe geçmiştir. Maden-İş'in karşısında Türk-İş'in desteğiyle kuruşmuş olan Metal-İş'e karşı gerçekleşen Emayetaş işgali, tarihe sendika seçme özgürlüğü için yapılan eylemlerinden biri olarak geçmiştir.

Singer Eylemleri

1850 yılında Isaac Meritt Singer tarafından ilk dikiş makinesi üretilmiştir. 1853 yılında Singer Dikiş Makinaları Şirketi kurulmuştur. 1850'lerde ABD'den sonra Avrupa'da da üretime başlayan Singer ilk çok uluslu şirket olmuştur. Uzunca bir zaman satış ve pazarlama şirketi olan Singer, 1959 yılında Türkiye'de de dikiş makinesi fabrikası kurmuştur. Fabrika üretime başladığında fabrikada 300'e yakın işçi çalışmaktadır (Aydın, 2015: 32).

1963 yılında Kavel Kablo Fabrikası'nda yaşanan ve başarılı olan grev, işçilerin hak bilincinin gelişmesine önemli katkı sunmasının yanı sıra Maden-İş'e özgüven vermiştir. Maden-İş yeni örgütlenme hamlelerinde bulunmuş, birçok fabrikada işçilerin örgütlenmesi için çalışmalar yapmıştır. Singer Dikiş Makinası da bunlardan biridir. Singer'de ilk hareketlilik bu yıllarda başlamıştır. Örgütlenme çalışmalarına başlayan Maden-İş bir süre sonra tıpkı Kavel'de olduğu gibi Singer'de de Çelik-İş sendikası ile karşılaşmıştır. İki sendika arasında tıpkı diğer fabrikalarda olduğu gibi çetin yetki mücadelesi başlamıştır (Aydın, 2015: 33-35). Singer işvereni bir yandan baskı ve zor kullanarak işçileri Maden-İş'ten istifa ettirmeye çalışmış, bir yandan da hukuksuz bir biçimde sendikanın yetkisini tanımamıştır. Bunun üzerine Maden-İş grev kararı almış, 27 Mart 1964 günü greve çıkmıştır (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998: 1963). İşveren, grev karşısında hızlıca farklı önlemler almış, grev başarısız olmuş ve işveren tarafından Çelik-İş yetkili sendika haline getirilerek sözleşme imzalanmıştır.

Singer'de ikinci eylem satış mağazalarında yaşanmıştır. 1967 yılında Singer Satış Mağazaları'nda çalışan beyaz yakalı işçiler Yeni Tez-Büro-İş Sendikası ile greve çıkmıştır. Başarılı olamayan grev yaklaşık beş buçuk ay sürmüştür. Singer Satış Mağazaları grevi beyaz yakalı işçilerin iş güvencesi için yaptıkları önemli bir eylem olarak tarihte yerini almıştır (Aydın, 2015: 95).

1964 yılında sıkıyönetim altında Singer'de yapılan grev başarısızlıkla sonuçlanınca işyerinde Çelik-İş sendikası örgütlendi. Çelik-İş'in yapmış olduğu

toplu iş sözleşmeleri işçiler tarafından beğenilmiyordu.[9] Genel müdürün işçilere yaptığı baskıya Çelik-İş sessiz kalıyordu. İşçiler Çelik-İş'in bu tutumuna itiraz ediyordu (Aydın, 2015:100). 1969 yılına gelindiğinde ise Maden-İş'in mücadeleci çizgisi gittikçe belirginleşmişti. Birçok fabrikada yaşanan eylemler ve işgallerle işveren yanlısı güdümlü, uzlaşmacı sendikalara karşı mücadeleci bir çizgiyi sürdüren Maden-İş önemli başarılara imza atıyordu. Çalışma şartlarının iyi olmaması, ücretlerin düşük olması, günlük ihtiyaçlarının dahi genel müdür tarafından denetlenmesi ve tüm bunlara Çelik-İş sendikasının duyarsız kalması işçileri giderek Maden-İş'e yönlendiriyordu. İşçiler Maden-İş'te örgütlenmeye başladı, bir hafta içerisinde 800 çalışanı olan fabrikadan 242 işçi üye yapıldı (Aydın, 2020: 75). DİSK'e bağlı sendikaların işçilerin taleplerini göz ardı etmeyen, mücadeleci çizgisi Singer işçilerinin de sendikal tercihlerinde belirleyici olmuştur.

Singer işçileri, sendikalaşma çalışmaları nedeniyle işten çıkarılan arkadaşlarının işe geri alınması, haftalık çalışma süresinin 45 saate indirilmesi, ücretlere zam yapılması, Maden-İş sendikasının işveren tarafından tanınması ve Genel Müdür'ün görevinden alınması talebiyle 10 Ocak 1969'da mesai başladıktan sonra fabrikayı işgal etti. Bu taleplerle şalteri indirerek, üretimi durduran, fabrikayı işgal eden işçilerin eylemine işverenin ve polisin tavrı çok sert oldu. Polis, 11 Ocak'ta göz yaşartıcı bombalar ve sis bombası kullanarak işçilerin eylemine müdahale etti. İşçiler de hurda parçaları ile kendilerini savundu (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 314-316).

[9] Türk Solu dergisinde, 1966 yılında Çelik-İş tarafından 3 yıllık imzalanan, günde sadece brüt 2 lira zam alınan toplu iş sözleşmesinin emsalleri arasında en kötü sözleşme olduğu belirtilmiştir (Türk Solu,21 Ocak 1969).

Fotoğraf 5: Singer işçileri eylemi

Fabrikadan çıkmak istemeyen

SİNGERCİLER POLİSLE ÇATIŞTI: 22 YARALI VAR

Günde 1 buçuk milyon lira zarara uğrayan

Deniz Nakliyat Şirketi armatör gemileriyle anlaşmak istedi

İşçiler gaz bombası atılınca fabrikada yangın çıkardılar

Kartal'da Singer Fabrikasındaki işgal olayı dün kanlı bir hal almış, polisler ve işçilerden yaralananlar olmuştur. Aralıklı olarak 5 saatten fazla devam eden polis - işçi çatışmasında resmi makamların verdikleri bilgilere göre 8 Emniyet memuru ile 14 işçi yaralanmıştır.

Kaynak: Hürriyet, 12 Ocak 1969.

Eylemin sürdüğü esnada Maden-İş yayınladığı bültende işçilerin taleplerine yer verdi. İşçilerin temel talebinin sarı sendika Çelik-İş'ten ayrılıp Maden-İş'e geçmek olduğunun altını çizdi. Bu talepler;

1-Son 4 gün içinde 350 işçinin Maden-İş'e üye olması üzerine çıkarılan üç işçinin işe geri alınması.
2-Haftalık çalışma süresinin 45 saate indirilmesi (Cumartesi gününün de Pazar günü gibi tatil olması)
3-İş teminatı (Çıkarılan işçi, yeni işe girinceye kadar geçen günlerin ücretinin işveren tarafından ödenmesi)
4-Saat ücretlerine 100 kuruş zam yapılması,
5-Kurban bayramında bir aylık tutarında ikramiye verilmesi ve diğer muhtelif maddelerdir (Aydın,2015:120).

Polis ve işçiler arasında yaklaşık 5 saat süren taşlı sopalı çatışma sonunda arabulucu devreye girmiş, işçiler parça parça dışarı çıktığı esnada polis bir kaçını gözaltına almaya çalışmıştır. İşçilerin büyük kısmı bu müdahalede gözaltına alınmış, sonrasında 6 işçi tutuklanmıştır (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 315-316). Singer işgalinin işçiler tarafından atılan "Kahrolsun Çelik-İş yaşasın Maden İş" sloganıyla başlaması işçilerin güdümlü sendika Çelik-İş'e olan öfkesini de göstermiştir (Aydın, 2015: 111).

Fotoğraf 6: İşgalci işçiler fabrikayı ateşe verdi

GREVLER HADİSELİ GEÇİYOR

Sümerbank'taki grev ve lokavta hükûmetin el koyması bekleniyor.

Deniz Nakliyatın günlük zararı 1.5 milyon lira..

Karayollarında grevciler meslek hayalyeti mücadelesi yaptıklarını açıkladılar.

İstanbul'da bir sinemanın işçileri de grev halinde.

Singer grevinde salcuların fabriki olduğu tecbit edildi.

İşgalci işçiler fabrikayı ateşe verdi

120 Singer işçisi nezarete alındı

8 polisle 1 itfaiye erini yaralayan işgalciler, tesislerde milyonlarca liralık hasara sebep oldu

Kanunsuz

GREV

Kaynak: Son Havadis,12 Ocak 1969

Dönemin Tercüman ve Son Havadis gibi sağ basınında ise Singer işgaline yönelik sert ifadeler kullanılmıştır. Singer işçileri tarafından yapılan eylem izinsiz grev olarak anılmış, işçiler işgalci olarak nitelendirilmiştir. Eylemin talepleri ise sağ basın tarafından görmezden gelinmiştir.

Fotoğraf 7: Singer fabrikasında 10 milyonluk hasar var

İşgal... Sabotaj... İzinsiz grev...

Singer Fabrikasında 10 milyonluk hasar var

Grup grup ifadesi alınan işçiler yedi ayrı suçtan adliyeye sevk edildi

İSTANBUL — FUAT KAÇAR

ANAHTAR DELİĞİNDEN

Kaynak: Tercüman, 13 Ocak 1969

Sendikaların gazetelerinde, dergilerinde ve sol yayınlarda ise Singer işgali geniş yer bulmuştur. İşverenin tavrı ve işçilerin talepleri bu yayınlarda yer almıştır. Köşe yazarları eylemi değerlendiren yazılar kaleme almıştır [10].

[10] Ant, Türk Solu, Sömürücüye Yumruk gibi dönemin yayınlarında Singer Fabrikası eylemlerine geniş yer verilmiştir.

Fotoğraf 8: Singer fabrikası işgali karikatürü

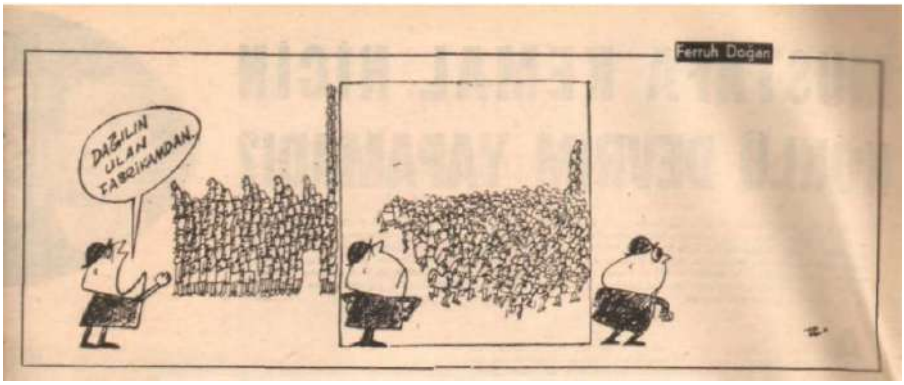

Kaynak: Ant Dergisi, 21 Ocak 1969

TİP İstanbul Milletvekili Sadun Aren de 17 Ocak 1969 tarihinde gerçekleştirilen Millet Meclisi'nin 31. Birleşiminde söz alarak Singer grevinden bahsetmiştir. Fabrikada yaşananlara değinen Aren konuşmasında Singer işçilerinin çalışma koşullarının kötülüğünü anlatmış, özellikle işçilerin kendi haklarını en iyi şekilde savunacağını düşündükleri Maden-İş sendikasına geçmek istediklerinin altını çizmiştir. Aren'in konuşmasına İçişleri Bakanı Faruk Sükan ise verdiği yanıtta aşağıdaki ifadeleri kullanarak Maden-İş'i yaşanan olaylardan sorumlu tutmuştur;

> "DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası, TİP'in yan kuruluşlarından biri. Aynı işyerinde Çelik-İş Sendikası var. Çelik-İş Sendikası'na üye işçiler çoğunlukta. Yürürlükteki sözleşme Çelik-İş tarafından yapılmıştır. Bütün olay buradan çıkıyor. Maden-İş ve DİSK'in başındakiler bir siyasi partinin TİP'in elemanlarıdır. Burada amaç siyasidir."(Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1969).

Singer'de yaşanan işgalden sonra işçiler işbaşı yapmış, işverenin işçilere baskısı azalmıştır. Maden-İş yetkili olmadığı halde temsilciler seçmiş, sendikal faaliyetlerine devam etmiştir. İşveren de Maden-İş'in varlığını kabul etmiştir. Bir süre sonra cezaevinden tahliye olan işçilerin de işbaşı yapmasıyla fabrikada yeniden hareketlilik başlamıştır. Çelik-İş'in imzaladığı toplu iş sözleşmesinin süresi henüz dolmadan Singer işçileri işgalden kazandıkları özgüvenle yeni bir eyleme girişmiştir. İşçiler bu kez zam talebiyle üretimi durdurmuş, eylem başarıyla sonuçlanmış, zam alınmıştır (Aydın, 2015: 148-150). Çelik-İş'in yetki süresi dolana kadar Singer'de farklı taleplerle eylemler yapılmaya devam etmiştir. Bu yıllarda Maden-İş fabrikanın büyük çoğunluğunu üye kaydetmiştir.

1970 yılında ise Çelik-İş fabrikada üyesi olmamasına rağmen yetki belgesini yeniden almış, bu haksız durum şubat ayında işçilerin irade beyanına başvurularak çözülmüştür. Singer işçileri Çelik-İş'in ve Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün tüm

engelleme ve oyalama girişimlerine rağmen yetki yazısını almış ve toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır (Maden-İş Gazetesi, 20 Haziran 1970). Bu yıllarda yetki uyuşmazlıklarında sendika seçme yöntemi olarak referanduma ve irade beyanına sık sık başvurulmuştur. Yetkili olan sendikalar bu yöntemle kesin ve güvenilir biçimde tespit edilmiştir.

Maden-İş'in Singer işvereniyle imzaladığı Ocak 1970'den itibaren geçerli olacak sözleşme ile işçilerin saat ücretlerine birinci yıl 100 kuruş zam yapılmıştır. İkramiye ödeme esasları değiştirilerek yıllık ikramiye miktarı 37 günlük ücrete çıkarılmıştır. Genel tatil ve hafta tatili ücreti yüzde yüz zamlı hale getirilmiştir. İzin, yakacak, tahsil ödeneği gibi düzenlemeler ile sendikal haklar toplu iş sözleşmesiyle imza altına alınmıştır (Maden-İş Gazetesi, 20 Haziran 1970). Bu sözleşme maddeleri Maden-İş'in farkını ortaya koymaktadır. 1970 yılında Maden-İş tarafından 2 yıllık olarak imzalanan sözleşmede işçilerin ekonomik ve sosyal haklarında ciddi kazanımlar elde edilmiştir. İşçilerin Maden-İş'i seçmesinin ana nedenlerinden biri de mücadeleci toplu pazarlıkla toplu sözleşmelerde kazanılan haklardır.

Türk Demir Döküm Fabrikası İşgali: Çelik-İş'e Karşı Maden-İş

İstanbul Silahtarağa ve Kağıthane bölgesi 1960'lı yıllarda birçok grev ve direnişe ev sahipliği yapmıştır. 1969 yılına gelindiğinde ise yörenin en büyük fabrikası Türk Demir Döküm'de hareketlilik başlamıştır. 1969 yılının Temmuz ayında başlayan bu direniş bütün çevre fabrikaları da etkilemiştir. İşçilerin "Türkiye'nin Almanya'sı" dediği ve "Türkiye'de bir devlet sektörü vardır, bir de Koç sektörü" diye anılan Koç Grubu'nun sahibi olduğu Türk Demir Döküm işgali bu yıllarda yapılan en önemli fabrika işgallerinden biridir (Balkılıç, 2017:32).

Mümtaz Fazlı Taylan ve Vehbi Koç ortaklığı ile kurulan Türk Demir Döküm fabrikasında 1958 yılında demir soba ve radyatör imal edilmeye başlanmıştı. Üretim başladığında 600 civarında olan işçi sayısı 1969 yılına gelindiğinde 2200 olmuştur. Fabrikada ilk toplu sözleşme 1963 yılında Çelik-İş tarafından yapılmıştır. İşçi ücretlerinin düşük, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin yetersiz olduğu fabrikada işçiler, Çelik-İş tarafından imzalanan toplu iş sözleşmesinden memnun olmadıkları için Maden-İş sendikasında örgütlenmiştir. 1969 yılında fabrika yöneticileri de Maden-İş'in örgütlü olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 1, 318).

Yeni asgari ücretin 1 Temmuz itibariyle açıklanmasının ardından işveren, 540 işçinin ücretini yasal düzeye yükseltmiş ancak asgari ücretin üstünde ücret alan işçilerin maaşlarında bir düzenleme yapmamıştır. Maden-İş üyesi işçiler ise zammın bütün işçilere uygulanmasını ve Maden-İş ile ücret zammını içeren bir protokol imzalanmasını istemiştir. İşçiler bu talebin reddedilmesi üzerine fabrikayı işgal etmiştir (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996: 3, 315). Bu yıllarda çok sayıda fabrikada Maden-İş tarafından yapılan toplu iş sözleşmeleri işçiler tarafından bilinmektedir. Çelik-İş'ten Maden-İş'e geçen Demir Döküm işçileri iyi bir toplu iş

sözleşmesi için seçtikleri sendikanın işveren tarafından tanınması ve Maden-İş'le bir protokol imzalanarak ücret zammının tüm işçilere uygulanması talebiyle fabrikayı işgal etmiştir.

Fotoğraf 9: Türk Demir Döküm işgali karikatürü

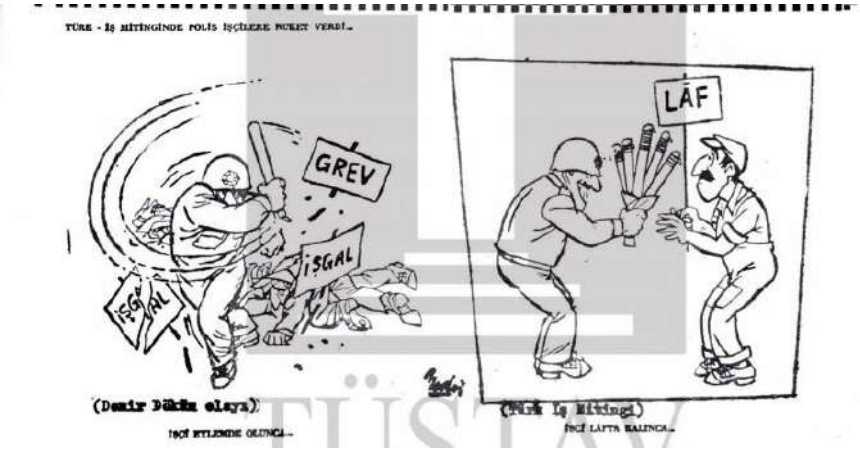

Kaynak: Maden İş Gazetesi, 10 Eylül 1969

Fabrika içinde tüm önlemleri alan 2300 işçi direnişe başlamıştır. Aileleriyle iletişimi mektup ve notlarla sağlayan işçilere birçok fabrikadan da destek telgrafları gelmiştir. Sendika ile ilişkiyi ise aralarında seçtikleri bir işçi ile sağlamışlardır. Çevre fabrikalardaki Maden-İş üyeleri Demir Döküm işçilerine direniş boyunca destek vermiştir. Rabak, Elektrometal, Estaş fabrikalarındaki işçiler fabrikaya su ve yemek göndermiştir. Bir diğer önemli destek ise Silahtarağa ve Alibeyköy halkından gelmiştir (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017:318).

İşgalin beşinci gününde fabrikaya gelen savcı işçilerin fabrikayı boşaltmasını istemiştir. Fabrikayı terk etmeyince ertesi gün sabaha karşı fabrika etrafında hareketlilik başlamıştır. Çok sayıda polis ve jandarma fabrika etrafında çember kurmuştur. İşçiler ise fabrika içerisinde aldıkları önlemleri arttırmış, "Hürriyet isteriz, hak isteriz" diyerek sloganlar atmaya başlamıştır. İşçiler Vali tarafından teminat verilmeden fabrikadan çıkmayacaklarını söylemiştir. Polislerin saldırı için hazırlandığı esnada bir işçi elindeki demir çubuğu elektrik hattına fırlatarak kıvılcım çıkarmış, polisler bir süre yaşadıkları şaşkınlığın ardından fabrika kapısına yüklenmiştir. İşçiler ve polisler arasında çatışma çıkmıştır. Bu esnada bir işçi polis şiddetini görür görmez cami imamına koşmuş, polisin işçileri dövdüğünü minareden anons etmesini istemiştir. İmam minareye çıkarak, *"Ey Silahtar ahalisi! Polisler Demir Döküm işçilerine saldırıyorlar, işçiler arasında yararlılar var. Allah'ını, dinini seven yardıma gelsin"* diye anons yapmasının hemen ardından başta işçi aileleri olmak

üzere evlerinden çıkan kadınlar, gençler, yaşlılar ellerine taşları alarak fabrikaya koşmaya başlamıştır. Fabrikaya ulaşan Silahtarağa halkı jandarma ve polis kordonunu yarmış, polisler taş yağmuruna karşı kendilerini korumak için kaçmaya başlamıştır (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 1, 318). Türk Demir Döküm işgali fabrika sınırlarını aşmış bir muhit eylemine dönüşmüştür. İşgal boyunca hem çevre fabrikalardan işçilerin göstermiş olduğu dayanışma hem de Silahtarağa halkının vermiş olduğu destek oldukça önemlidir. Polisin geri çekilmesinin ardından akşam saatlerinde fabrikaya gelen askeri birlikler fabrikayı bir kez daha kuşatmıştır. Komutanın işçilere "hakları kabul edilinceye kadar fabrikaya patronun dahi sokulmayacağı" nı söylemesi üzerine işçiler fabrikadan çıkmayı kabul etmiştir. İşçiler fabrikayı askere teslim etmiş, ertesi gün fabrika çalışmamıştır (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 1, 320).

Fotoğraf 10: İşgalci işçilerle polis çatıştı

Cumhuriyet

Ordunun aracılığı ile gece, fiili durum kaldırıldı

İşgalci işçilerle polis çatıştı

İşçi ailelerinin de katıldığı "Demir Döküm,, deki kanlı arbede sonunda 64 polis ve 14 işçi yaralandı

CHP Genel Merkezi, aday adayını "Veto,, edebilecek

YTP Genel Merkezi ise, DP'nin yolunda olduğunu açıkladı

Kaynak: Cumhuriyet, 30 Aralık 1969

Basında da geniş yer verilen işgalle ilgili Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç da açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Tunç "Kanunsuzluğu asgari ücreti uygulamayan işveren yapmıştır. İşçi ikinci derecede suçludur." diyerek yaşanan olaylardan işçileri de sorumlu tutmuştur (Milliyet, 6 Ağustos 1969).

Fotoğraf 11: İşçiler fabrikadan çıktı

İşgâlci işçiler ve halk, toplum polisiyle çatıştı

ORDU GELİNCE

İŞÇİLER FABRİKADAN ÇIKTI

Tank ve zırhlı araçlarla fabrikayı kuşatan ordu birlikleri işçilere saat 24'e kadar süre verdi. Sürenin bitimine beş dakika kala kapıları açan işçiler sabayları omuzlara alarak içeri götürdüler

Sabahki çatışmadan işçi ve halk arasında kalan polis 61 yaralı vererek, geri çekildi.

6 gündenberi, Türk Demir Döküm Fabrikasını İşgal eden işçiler dün erken saatlerde Topkapı Polisi ile kanlı bir çatışma yaptıkan sonra, duvarı aşarak, fabrikanın tank ve zırhlı araçlarla kuşatılması

Kaynak: Milliyet, 6 Ağustos 1969.

İşveren, 13 Ağustos tarihinde işçilere işbaşı yapma çağrısında bulunmuş ancak bu çağrı işçiler tarafından reddedilmiştir. İşçiler talepleri kabul edilmeden işbaşı yapmayacaklarını açıklayınca işveren Maden-İş sendikası ile protokol imzalamak zorunda kalmış, imzalanan protokolün ardından işçiler işbaşı yapmıştır (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996: 3, 315).

Fotoğraf 12: Türk Demir Döküm'de işgal ve grev sona erdi

Türk Demir Döküm'de işgal ve grev sona erdi...

Silâhtarağa'daki Türk Demir - Döküm Fabrikası işçilerinin sürdürdükleri işgal ve grev uygulaması sona ermiş ve işçiler dün sabah saat 9'da işbaşı yapmışlardır.

Demir - Döküm Fabrikası Genel Müdür

Bundan böyle bir olayın ortaya çıkmasını istemiyor ve beklemiyoruz» demiştir.

Demir - Döküm Fabrikasında işbaşı yapılmasını sağlayan Maden - İş Sendikasının işverenle yaptığı protokola göre, 1 Temmuz'-

Kaynak: Milliyet, 21 Ağustos 1969.

Türk Demir Döküm işgalinin öncü işçilerinden Turgut Alaağaç Maden-İş'i tercih nedenlerini ve Maden-İş'in diğer sendikalardan farkını şöyle anlatıyordu;

> "Maden-İş'te işçi hürdü, özgürdü. Maden-İş işçiye değer veriyordu, işçiyi soruyordu. Onun taleplerini en iyi şekilde yerine getiriyordu. Sendikamız üyenin söz ve karar sahibi olma ilkesini uyguluyordu. Maden-İş'in farkı ilk bakışta görülüyordu. Önceleri işçilere çok sert davranan genel müdür, Maden İş'ten sonra elini işçilerin omuzlarına koyarak sohbet etmeye başladı…" (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 1, 321).

Demir Döküm işçisi Alaağaç'ın söyledikleri bu işgalin ücret zammı, iş güvenliğinin yanı sıra en çok da sendika seçme özgürlüğünün engellenmesine karşı yapıldığının en iyi ifadesidir.

Çelik-İş sendikasının Nisan 1970'de sona eren toplu iş sözleşmesinin ardından Maden-İş'in imzalamış olduğu 1.05.1970-30.04.1972 yürürlük süreli toplu iş sözleşmesinde önemli kazanımlar elde edilmiştir. Daha önce Çelik-İş tarafından 3 yıllık olarak imzalanan toplu iş sözleşmesi yeni dönemde Maden-İş tarafından 2 yıllık olarak imzalanmıştır. İşçilerin memnuniyetle karşıladıkları toplu iş sözleşmesinde; belirlenen taban ücretin üzerine ücret zamları planlanmış, yılda 2 maaş ikramiye, çocuk yardımı, kendisi ve çocukları için tahsil yardımı, askerlik yardımı, yakacak ve yıllık izin yardımı gibi sosyal yardımlar yer almaktadır (Maden İş Gazetesi, 10 Eylül 1969).

Fotoğraf 13: İşgalden sonra Maden-İş tarafından imzalanan ilk toplu iş sözleşmesi

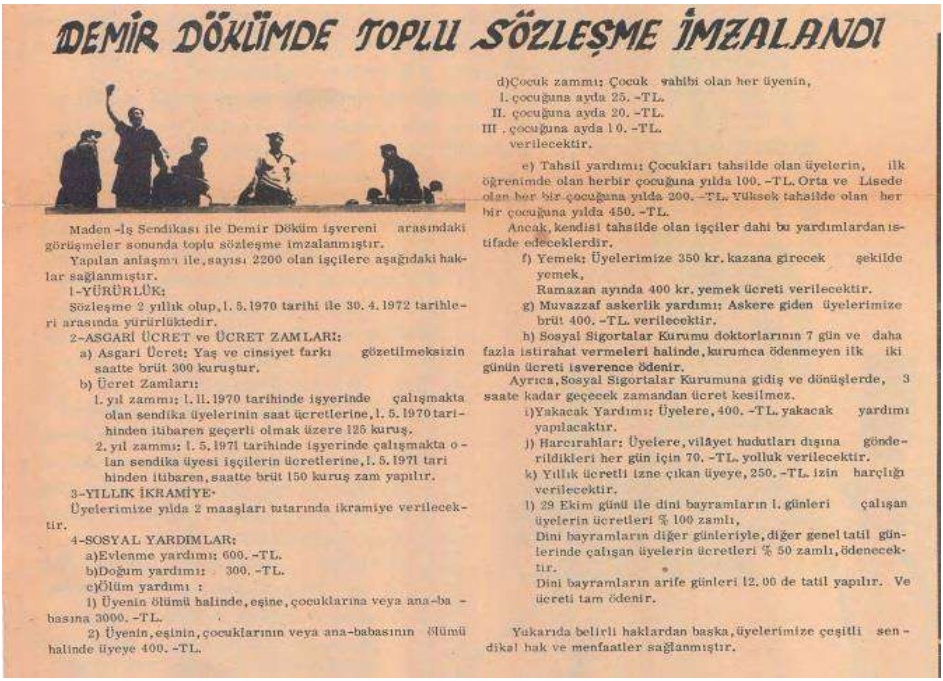

DEMİR DÖKÜMDE TOPLU SÖZLEŞME İMZALANDI

Maden -İş Sendikası ile Demir Döküm işvereni arasındaki görüşmeler sonunda toplu sözleşme imzalanmıştır.

Yapılan anlaşma ile, sayısı 2200 olan işçilere aşağıdaki haklar sağlanmıştır.

1-YÜRÜRLÜK:

Sözleşme 2 yıllık olup, 1. 5. 1970 tarihi ile 30. 4. 1972 tarihleri arasında yürürlüktedir.

2-ASGARİ ÜCRET ve ÜCRET ZAMLARI:

a) Asgari Ücret: Yaş ve cinsiyet farkı gözetilmeksizin saatte brüt 300 kuruştur.

b) Ücret Zamları:

1. yıl zammı: 1. 11. 1970 tarihinde işyerinde çalışmakta olan sendika üyelerinin saat ücretlerine, 1. 5. 1970 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 125 kuruş.

2. yıl zammı: 1. 5. 1971 tarihinde işyerinde çalışmakta olan sendika üyesi işçilerin ücretlerine, 1. 5. 1971 tarihinden itibaren, saatte brüt 150 kuruş zam yapılır.

3-YILLIK İKRAMİYE·

Üyelerimize yılda 2 maaşları tutarında ikramiye verilecektir.

4-SOSYAL YARDIMLAR:

a) Evlenme yardımı: 600. -TL.

b) Doğum yardımı: 300. -TL.

c) Ölüm yardımı :

1) Üyenin ölümü halinde, eşine, çocuklarına veya ana-babasına 3000. -TL.

2) Üyenin, eşinin, çocuklarının veya ana-babasının ölümü halinde üyeye 400. -TL.

d) Çocuk zammı: Çocuk sahibi olan her üyenin,

I. çocuğuna ayda 25. -TL.

II. çocuğuna ayda 20. -TL.

III. çocuğuna ayda 10. -TL.

verilecektir.

e) Tahsil yardımı: Çocukları tahsilde olan üyelerin, ilk öğrenimde olan herbir çocuğuna yılda 100. -TL. Orta ve Lisede olan her bir çocuğuna yılda 200. -TL. Yüksek tahsilde olan her bir çocuğuna yılda 450. -TL.

Ancak, kendisi tahsilde olan işçiler dahi bu yardımlardan istifade edeceklerdir.

f) Yemek: Üyelerimize 350 kr. kazana girecek şekilde yemek,

Ramazan ayında 400 kr. yemek ücreti verilecektir.

g) Muvazzaf askerlik yardımı: Askere giden üyelerimize brüt 400. -TL. verilecektir.

h) Sosyal Sigortalar Kurumu doktorlarının 7 gün ve daha fazla istirahat vermeleri halinde, kurumca ödenmeyen ilk iki günün ücreti isverence ödenir.

Ayrıca, Sosyal Sigortalar Kurumuna gidiş ve dönüşlerde, 3 saate kadar geçecek zamandan ücret kesilmez.

i) Yakacak Yardımı: Üyelere, 400. -TL. yakacak yardımı yapılacaktır.

j) Harcırahlar: Üyelere, vilâyet hudutları dışına gönderildikleri her gün için 70. -TL. yolluk verilecektir.

k) Yıllık ücretli izne çıkan üyeye, 250. -TL. izin harçlığı verilecektir.

l) 29 Ekim günü ile dini bayramların 1. günleri çalışan üyelerin ücretleri % 100 zamlı,

Dini bayramların diğer günleriyle, diğer genel tatil günlerinde çalışan üyelerin ücretleri % 50 zamlı, ödenecektir.

Dini bayramların arife günleri 12. 00 de tatil yapılır. Ve ücreti tam ödenir.

Yukarıda belirtilen haklardan başka, üyelerimize çeşitli sendikal hak ve menfaatler sağlanmıştır.

Kaynak: Maden İş Gazetesi, 10 Eylül 1969.

Gamak Olayları ve Şerif Aygün'ün Ölümü

> "Mezarlardan çıktılar bayram benim neyime / Çekip Şerif vurdular kan damlar yüreğime / İşte Şerif şehit oldu bayram benim neyime / Patronların gönlü oldu, kan damlar yüreğime" [11]

1960'lı yılların işçi hareketleri açısından mücadele dolu yıllardan biri de 1969'dur. 1969'un Ocak ayında Singer fabrikasında başlayan hareketlilik, ağustos ayında Türk Demir Döküm'de artarak devam etmiş, yılın son ayında ise Gamak fabrikasında işçi sınıfı tarihinin en üzücü olaylardan biri yaşamıştır.

İstanbul Topkapı'da 1960 yılında Gamgam ailesi tarafından kurulan Gamak Motor fabrikasında 514 işçi çalışmaktadır. 1969 yılı sonunda işçiler tarafından başlatılan örgütlenme çalışması sonucunda işçiler topluca Çelik-İş sendikasından istifa ederek Maden-İş'e üye olmuştur. İşveren işçileri toplayarak Maden-İş'ten istifa etmelerini söylemiştir. İşçilerin Maden-İş'ten istifa etmemesi üzerine işveren ham madde yokluğu gerekçesiyle 22 Aralık sabahı fabrikaya gelen işçileri, fabrika önünde polis kordonu karşılamıştır. İşveren 124 işçiyi işten çıkardığını ve fabrikayı

[11] Şerif Aygün anısına şair Süreyya Berfe tarafından yazılan şiir.

4 Ocak 1970 tarihine kadar kapattığını yayınladığı bildiriyle işçilere duyurmuştur (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 309-310). Polis tarafından işçilere dağılan bildiride, işten çıkartılan işçilerin isimleri de yer almıştır. İşveren ayrıca, işçilerin aralık ayına ait 15 günlük ücretlerinin de 29 Aralık'ta ödeneceğini de ilan etmiştir. İşçiler buna karşılık Maden-İş'e başvurmuştur. Sendika Genel Sekreteri Ruhi Yümlü, işçilere işverenin yaptığı bu yasadışı lokavta karşı mücadele edeceklerini söylemiştir (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996, 1, 433).

Maden-İş bir yandan yasal girişimlerde bulunmuş bir yandan da işverenle görüşmeler yapmıştır. 29 Aralık sabahı ücretlerini almak için fabrikaya gelen işçiler fabrika etrafında yine polis kordonuyla karşılaşmıştır. Çevre fabrikalardan çok sayıda işçi de Gamak işçilerine desteğe gelmiştir. Bölge temsilcisi Ergün Erdem işverenle görüşme yapmış ancak görüşmeden sonuç çıkmamıştır. İşveren üç işçiyi içeri alarak yaptığı görüşmede Maden-İş'ten zorla istifa ettirerek Çelik-İş'e üye yapmak istemiştir. Dışarıda bekleyen işçiler bunu duyunca fabrikaya girmek istemiş, polisin silahına yönelmesiyle işçiler de taş ve sopayla kendilerini savunmaya başlamıştır. Polis şefinin ateş emri vermesiyle olayları yan binanın çatısından izleyen Şerif Aygün polis kurşunuyla göğsünden vurulmuştur. Yedisi polis kurşunuyla 20'den fazla işçi ve 30'a yakın polis yaralanmıştır (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017: 309-310).

Fotoğraf 14: Gamak fabrikasında polisle işçiler çatıştı

Kaynak: Milliyet, 30 Aralık 1969.

Olayın ardından savcılık soruşturma başlatmış. Yaşananlardan sorumlu oldukları, arkadaşlarını tahrik ettikleri gerekçesiyle 43 işçi gözaltına alınmıştır. İstanbul Valisi Vefa Poyraz yaptığı açıklamada sendikayı suçlamış, İstanbul'da birçok sendika bulunduğunu fakat anlaşmazlıkları genellikle belli başlı birkaç sendikanın çıkarttığını ifade etmiştir (Milliyet, 31 Aralık 1969). Gamak'ta yaşananların ardından Maden-İş üyesi işçilerinin birçok farklı fabrikada yapmış olduğu eylemler hedef haline getirilmiştir.

Şerif Aygün'ün öldürülmesi üzerine DİSK Yürütme Kurulu aşağıdaki açıklamayı yaptı:

> "İşverende kalan ücretlerini istemek ve gerekirse çalışmak için işyerine giden Gamak Elektrik Motorları Fabrikası işçilerinden birisi polis ekibinin açtığı ateşle şehit düşmüş, ötekilerde çeşitli yaralar almışlardır. Polis kurşunuyla can veren kardeşimiz Şerif Aygün'de ve öteki işçilerin hiçbirinde silah yoktu. Polisin silahlı saldırısı karşısında işçiler nefislerini koruma durumunda kaldılar. Bu bakımdan katilin mutlaka bir an önce meydana çıkarılması ve kanuna dayanan normal sosyal mücadelelerin kana bulanmasında iktidarı zamanında birçok örnekler veren AP'nin artık Anayasa'ya ters düşen tutumuna son vermesi zorunludur…" (Koç, 2008:131).

Olayın ardından Maden-İş tarafından yapılan açıklamada daha önce Bağımsız Çelik-İş sendikası üyesi 514 işçiden 504'ünün Maden-İş'e geçtiği, Maden-İş tarafından yapılan toplu sözleşmeyle eskisinden daha iyi ücret ve sosyal hakların kazanıldığı, bu toplu sözleşmenin yükünden kurtulmak isteyen işverenin sendika temsilcilerini ve tehlikeli gördüğü işçileri işten atmayı planladığı ifade edilmiştir (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996: 433). Maden-İş'in imzalamış olduğu toplu iş sözleşmesinden ve hak alma bilinci gelişmiş olan sendika temsilcilerinden kurtulmak için Gamak işvereninin başvurduğu yöntem işçiler tarafından sert tepkiyle karşılanmıştır.

Gamak olayları ve Şerif Aygün'ün öldürülmesi kamuoyunda geniş yankı uyandırmış, farklı kesimlerden işçi, memur ve mesleki kuruluşlar olayı protesto etmiştir. İTÜ ve İstanbul Üniversitesinin bazı fakültelerinde olayı protesto için boykot eylemleri yapılmıştır.

Gamak olayları ile ilgili sendikalar birbirini suçlayan bildiriler yayınlamıştır. Metal-İş sendikası, Maden-İş'in işçileri kanunsuz eylemlere teşvik ettiğini öne sürmüştür. Çelik-İş sendikası ise işçileri kanunsuz yola sürüklediğini ileri sürdüğü Maden-İş'i protesto etmiştir. Yol-İş sendikası hükümeti suçlamış, Tekstil Sendikası ise işçileri direnmeye çağırmıştır (Cumhuriyet, 31 Aralık 1969).

Maden-İş sendikası Genel Başkan Vekili Hilmi Güner imzası ile olayın kamuoyuna yanlış anlatıldığını ve yetkili makamların doğru söylemediğini ifade eden bir bildiri yayınlanmıştır. Bildiride;

> "İşçi polis çatışması diye bir şey yoktur. Çünkü işçi çatışmamıştır. İşçiler oraya silahsız gelmişler, patronu paraları için görmek istemişlerdir. Karşılarına polis çıkmıştır. Ortalık birden karışmıştır. İşçilerin ateşli silah kullandığı yalandır. Öyle olsaydı öldürülmüş, silahla yaralanmış polisler olurdu. Polisin öldürmek üzere ateş ettiği ise açıktır. Çünkü midesinden, ensesinden ve gırtlağından yaralı işçiler vardır. Bir hafta önce uyarıldığı halde, konuyla ilgilenmeyen Vali, Emniyet Müdürü 'işçiler tabanca kullandı' diyerek yalan söylüyorlar." ifadeleri kullanılmıştır (Cumhuriyet, 31 Aralık 1969).

Fabrikada yaşanan olayların ardından işveren yaşananlardan "üzüntü" duyduğunu anlatan bir gazete ilanı vermiş, yaşananlardan işçileri sorumlu tutmuştur (Milliyet, 2 Ocak 1970).

> "4. Mutad olduğu üzere avans günü olan 26.12.1969' da izinli olan işçilerimize aralık ayına ait avansların ödeneceği ilan edilmiş fabrikamız ilgilileri tarafından aynı gün güvenlik kuvvetleri önünde tediye yapılmak istenmiş, bir kısım işçimiz avanslarını almış ve fakat her nedense diğer işçilerimiz avanslarını almaktan istinkaf etmişlerdir.
>
> 5. 29.12.1969 Pazartesi günü fabrikamız kapalı bulunduğu, avansların tediye edileceği hususunda herhangi bir ilanımız olmadığı halde bazı işçilerle, bir kısım yabancılar birlikte fabrikaya tecavüz ederek maalesef müessif hadiselere sebebiyet vermişlerdir."

Şerif Aygün'ün cenazesi binlerce kişinin katıldığı bir törenle kaldırılmıştır. Fabrika işgallerinin yaygınlaştığı bir dönemde Gamak Elektrik Motorları Fabrikası işçilerin henüz işgale dönüşmeyen eylemine polis tarafından ateş açılması, hükümetin ve polisin işçi eylemlerine karşı tutumunun daha da sertleştireceğinin habercisi olmuştur.

Sungurlar Kazan Fabrikası Eylemleri

Türk Demir Döküm ve Gamak işgalinin ardından fabrikalardaki hareketlilik devam etmiştir. 1970 yılı kitlesel işçi eylemlerin yaygınlaştığı bir yıl olmuştur. Bu yıllarda Sungurlar Kazan fabrikasında da hareketlilik başlamıştır.

İstanbul Alibeyköy'de bulunan kazan ve teshin cihazları konusunda 1967 yılında Türkiye'nin en büyük fabrikası olan Sungurlar Kazan ve Teshin Cihazları fabrikası 1957 yılında faaliyete başlamıştır (Milliyet, 28 Ekim 1967).

Sungurlar Kazan fabrikasında Bağımsız Çelik-İş sendikasından istifa ederek Maden-İş sendikasına üye olan 600 işçi, işverenin Çelik-İş'ten yana davrandığını ve Maden-İş üyesi işçilere baskı yaptığını söyleyerek oturma eylemine başlamıştır. 25 Mart 1970 tarihinde başlayan eylem işverenin sendikal baskı yapmayacağına dair söz vermesi üzerine sonlandırılmıştır (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996: 3, 104). Fabrikadaki baskının devam etmesi ve haklarının engellenmesi nedeniyle işçiler 8 Nisan'da ikinci eylemlerine başlamıştır. İşçiler Maden-İş üyesi işçilere yönelik baskının son bulmasını, ücretlerin asgari ücret seviyesine çekilmesini, işten çıkarmaların durdurulmasını talep etmiştir. 52 saat süren eylemin bir diğer talebi de işçilerin yönetime katılmasıdır. Eylem Maden-İş'le ön protokol imzalanmasıyla son bulmuştur (Maden-İş Tarihi Çalışma Grubu,2017:1,321).

İşveren verdiği sözü tutmamış 6 işçi işten çıkarılmıştır. Bunun üzerine 4 Mayıs günü fabrikaya gelen işçiler tezgâhlarının başına geçerek işbaşı yapmamış, fabrika kapısı önüne "Sungurlar fabrikasında işgal var" pankartını asarak işgale başlamıştır. Bu pankart fabrikanın kapısına üçüncü kez asılmıştır. Sungurlar işçileri

yaptığı açıklamada, işverenin baş temsilciyi işten çıkarması, Çelik-İş'e kesilen aidatların Maden-İş'e geri verilmemesi ve işverenin Maden-İş ile görüşmeyi kabul etmemesi nedeniyle işgale başladıklarını ifade etmiştir (Maden-İş Gazetesi,1970).

Maden-İş sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler yapmış olduğu açıklamada ise 30 Nisan günü 5 işçinin işten çıkarıldığını ve işçilerin yevmiyelerinin verilmediğini, 170 işçinin daha işine son verileceği yolunda çıkarılan haberlerin işçilerin direnişe geçmesini etkilediğini bu nedenle fabrikanın işçiler tarafından işgal edildiğini söylemiştir (Cumhuriyet, 7 Mayıs 1970).

Fotoğraf 15: İşçiler bir fabrikayı daha işgal etti

İşgal edilen Sungurlar kazan fabrikasının kapısında jandarmalar görev almıştır. Fotoğrafta fabrika görülmektedir.

İşçiler bir fabrikayı daha işgal etti

● SUNGURLAR KAZAN FABRİKASININ İŞGALİNE 7 İŞÇİNİN İŞTEN ÇIKARILMASI SEBEP GÖSTERİLİYOR

Alibeyköy'deki Sungurlar Kazan Fabrikası dün işçiler tarafından işgal edilmiştir.

7 arkadaşlarının işten çıkarılması üzerine fabrikayı işgal eden işçiler, içeriye kimseyi sokmamışlardır.

Bazı sokak öğrencileri tarafından tahrik edilen işçiler fabrika etrafında da yürüyüş yapıp, marşlar söylemişlerdir.

Bu arada fabrika kapısına asılan «İşçiler içeri, patronlar dışarı.» «İşçi hakkı korunacaktır.» şeklindeki dövizler dikkati çekmiştir.

Fabrikayı işgal eden işçiler, bugün milli duruma son vermeslerse, jandarma müdahale ile dışarıya çıkarılacaklardır.

(Devamı Sa. 7 Sü. 1 de)

Millî Kültür Politikamızın esasları

H. Hüsnü CIRITLI

● Kültür Politikasının Formüle Edilmesi Hakkında

● Kurulus Devrimi Ait Kültür Politikasının Ana

Kaynak: Dünya, 6 Mayıs 1970.

İşgaldeki işçileri çevre fabrikalardan desteğe işçiler gelmiş, fabrika önünde eylemler yaparak direnişi desteklediklerini söylemişlerdir. Fabrikada üç gün boyunca direnen işçiler, fabrikayı askeri birliğe teslim etmiştir. Fabrikayı geçici bir süreliğine teslim ettiklerini söyleyerek işgale son veren işçiler, işbaşı yapmayarak iş bırakma eylemine devam etmiştir (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996: 3, 104).

Sungurlar işçisi Vahit Tulis o anı şöyle anlatmıştır;

"Tek koşulumuz vardı: Maden-İş tanınacak ve atılan işçiler işyerine geri alınacak. Biz de normal bir sendikal süreç yaşamak istiyorduk.

> Bir hafta sonra polis ve jandarma büyük bir saldırı yaparak fabrikadan çıkardı herkesi. Orada bir karar aldık: 'Karşıda üstleneceğiz' dedik. Onun karşısında eski bina vardı. Bir yarım inşaat var. O inşaata yerleştik…" (Maden İş Tarihi Çalışma Grubu, 2017:1, 323).

İşçilerin iş bırakma eylemine devam etmesi üzerine Valilikte bir toplantı yapılmış ve işveren Maden-İş'in önerdiği protokolü imzalamak zorunda kalmıştır. Tüm isteklerini işverene kabul ettiren işçiler 25 Mayıs tarihinde işbaşı yapmıştır. 28 Mayıs 1970 tarihli Maden-İş Ajansı (MAHA Ajansı) "Yönetimi Geçici Süre Silahlı Kuvvetlere Bırakan Sungurlar İşçilerinin Zaferi" başlığıyla çıkmış, yaşanan süreç ve imzalanan protokol maddeleri aktarılmıştır. İmzalanan protokolde aşağıdaki maddeler yer almıştır;

> 1.Olaydan önce işten çıkarılan altı işçi tekrar işe alınacak.
> 2.Çalışılmayan günlerin ücretleri çalışılmış gibi ödenecek.
> 3. İşveren olaydan mütevellit hiçbir sendika üyesine ceza vermeyecek, adli ve hukuki takibat için hiçbir resmi ve hukuki makamlara başvurmayacaktır.
> 4. Daha önceki olaylar için adli ve idari makamlar tarafından hangi nedenle olursa olsun, çağrılan sendika üyelerine, işveren izin vermek zorundadır.

Sungurlar işçilerinin taleplerinin kabul edilmesi için gerçekleştirdiği fabrika işgali bu yıllarda Maden-İş ve Lastik-İş tarafından başvurulan önemli bir eylem biçimi olmuştur. Bu "radikal" eylemlerin gerçekleştiği fabrikalarla işçilerin kazanımlar elde etmesi, işgal eylemlerinin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Sendika Savunma Eylemlerinden DİSK'i Savunmaya: 15-16 Haziran Direnişi

DİSK'in kuruluşuyla birlikte sendikal rekabet yeni bir boyut kazanmış, DİSK üyesi sendikaların yapmış oldukları eylemler ve grevler, imzalamış oldukları toplu iş sözleşmeleri giderek dikkat çekmeye başlamıştır. Bu yıllarda sendikal harekette DİSK'in etkinliği giderek artmakta bir yandan da Türk-İş'te ve işverenlerde ciddi rahatsızlıklar açığa çıkmaktadır. İşyerlerinde DİSK'i savunmak amacıyla gerçekleşen eylemlerde DİSK üyesi sendikalar geriletilemeyince bu kez de yasal bir düzenleme ile DİSK tasfiye edilmek istenmiştir. 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nda bu amaca yönelik düzenlemeler yapılmak istenmiştir.

274 ve 275 sayılı yasalarda değişiklik öngören 2 tasarı AP ce CHP'li sendikacı milletvekilleri tarafından birlikte hazırlanmış komisyonda birleştirilerek Meclis'e sevk edilmiştir. Tasarının gerekçelerinde 1963 yılında çıkarılan yasaların

sendika çokluğuna neden olduğu ve güçlü sendikacılığı engellediği bu nedenle bu yasalarda değişikliklerin elzem olduğu belirtilmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1970). Hazırlayıcıları arasında CHP'li sendikacılar Abdullah Baştürk, Burhanettin Asutay, Bahir Ersoy, Osman Soğukpınar ve Emir Postacı'nın da olduğu ve 24 Kasım 1969 tarihinde TBMM'ye sunulan teklifte DİSK'i ve DİSK'in faaliyetlerini kısıtlamayı amaçlayan öneriler mevcuttur. 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nda öngörülen değişiklikler özetle şöyledir:

> - Türkiye çapında faaliyet gösteren sendikanın, kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sendikalı işçilerin en az 1/3'ünü temsil etmesi gerekir.
> - Federasyonların aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o işkolundaki çalışan sendikalı işçilerin en az 1/3'ünü temsil etmesi gerekir.
> - Konfederasyonlar, mevcut federasyon ve Türkiye çapında faaliyette bulunan işkolu esasına göre kurulu sendikalardan en az beşinin ve Türkiye'deki sendikalı işçilerden en az 1/3'ünün, üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulurlar.
> -Sendika üyeliğinden ayrılmak için tek tek noter karşısına çıkılması ve kimlik saptamasından sonra imzanın onaylanması gerekir.
> -Sendika kurmak için en az üç yıl işyerinde çalışmış olmak gerekir.
> -Uluslararası işçi kuruluşlarına ancak en fazla işçiyi barındıran konfederasyon üye olabilir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 1970).

Millet Meclisi'nde yapılan görüşmeler sonucunda 274 sayılı yasa 4 ret oyuna karşılık 230 oyla kabul edildi ve Cumhuriyet Senatosu'na gönderildi.

274 ve 275 sayılı yasalarda değişiklik yapılacağı duyulur duyulmaz DİSK harekete geçmiş, 28 Mayıs'ta yürütme ve 3 Haziran'da yönetim kurullarını toplamıştır. Toplantıda bir "Eylem Komitesi" ve Cumhurbaşkanı, Başbakan, ana muhalaefet partisi Genel Sekreteri, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği ve Milli Birlik Grubu üyeleri ile görüşmeler yapmak üzere "Uyarı Heyeti" oluşturulmasına karar verildi. Uyarı heyeti Ankara'da görüşmelere başladı. DİSK'in Yasa'ya karşı direniş iradesi giderek belirginleşiyor, fabrikalarda, işçilerin yoğun yaşadığı havzalarda, işçi mahallelerinde, kahvelerinde yapılan toplantılarla işçiler eyleme hazırlanıyordu. Bu eylemleri organize etmek üzere "Anayasal Direniş Komiteleri" kuruldu. Bu komitelerin kuruluşunda DİSK'in kuruluşundan bu yana yaşanan fabrika eylemlerinde, direnişlerde ve grevlerde edindiği örgütlenme becerisinin etkisi olduğu görülmektedir (Aydın, 2020: 388-389).

Bu arada Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu, Rıza Kuas, Kemal Sülker, Celal Beyaz ve Ehliman Tuncer'den oluşan Uyarı Heyeti Ankara'da görüşmeler yapmaktaydı. Başbakan ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'le görüşme yapılamadı. CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit DİSK heyetinin uyarılarını dinlemiş, CHP tarafından konu yeniden ele alınarak Cumhuriyet Senatosu'nda

tasarıya karşı oy verilmesi kararına varıldı. Mlli Birlik Grubu üyeleriyle de görüşmeler yapıldı. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay da DİSK heyetiyle görüştü. Bu arada Kemal Türkler Başbakan Süleyman Demirel'e bir mektup göndererek; yapılan düzenlemelerin Anayasa'ya ve uluslararası sözleşmelere aykırı olduğunu belirtti. DİSK'i yok sayan tutumu eleştirdi. Bu tasarılar yasalaştıdığı takdirde Anayasal güvence altında olan sendika özgürlüğü hakkının dolaylı yoldan kaldırılmış olacağını, yasanın geri alınmasını, alınmadığı takdirde direnişe geçileceğini ifade etti (Sülker, 1980: 45-47).

12 Haziran'da DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler basına yapmış olduğu açıklamada ise yeni tasarının işçilerin sendika seçme özgürlüğünü ortadan kaldırdığının altını çizmiş ve DİSK'e bağlı sendika yönetim kurullarını ve sendika temsilcilerini Merter Sitesi'ndeki Lastik-İş binasında tasarıya karşı yapacakları eylem biçimlerini tespit etmek için olağanüstü toplantıya çağırmıştır. Toplantıda Kemal Türkler'in konuşması özetle şöyledir:

> "Meclisten çıkan yeni kanun tasarısı, getirdiği ilkeler açısından, tümü ile Anayasa'ya aykırıdır. Bu suretle amaç olan, devrimci sendikaları ve DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşünmektedirler; esas plan budur. Kanun zoruyla Türkiye'de tek konfederasyon ve her işkolunda sendika tekeli kanunla kurulmaktadır. Eğer talebimiz olan işçiye sendika seçme bakımından referandum hakkı tanınırsa, güçlü sendika ilkesi gerçekleşir. Oysa, hükümet ve işbirlikçisi Türk-İş ve diğer sömürücü güçler, referanduma yanaşmamaktadırlar. Onların demokrasiye olan bağlılıkları da bu kadardır. Bunlar, farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar gaflet içindedirler. DİSK, bu meselenin Anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini verecektir." (Sülker, 1980:63).

Türkler aynı zamanda bu toplantıda alınan kararların DİSK tarafından derhal uygulamaya konulacağını da açıklanmıştır. DİSK yöneticileri bir yandan kitlesel protestolar için hazırlanırken bir yandan da hükümeti tasarıyı geri çekmesi için uyarmaktadır.

Tasarının Meclis'te kabulünden 4 gün sonra 15 Haziran'da protesto eylemleri başladı. 15 Haziran günü DİSK üyesi sendikaların örgütlü olduğu işyerlerinin neredeyse tamamında üretim durdu. İstanbul Anadolu yakasında E-5 yolu üzerinde Kartal, Maltepe, Pendik civarında Avrupa yakasında ise Topkapı, Bakırköy, Kağıthane, Levent ve Haliç'te yoğunlaşmıştı. İstanbul'un yanı başındaki Kocaeli ve Gebze gibi sanayi havzalarında çalışan işçiler de yaşadıkları bölgeleri eylem alanlarına dönüştürdü (Aydın, 2020: 315-316). Sungurlar, ECA, Otosan, Silvan, Vinylex, AUER, AEG-Eti, Tikbaş, Doğu Galvanez, Arıtaş, Arçelik, Singer, Türk Demir Döküm, Profilo, Rabak, Magirus, Kavel, İşsan, Emayetaş işyerlerinin işçileri kentin değişik semtlerinden yola çıkarak yanlarından geçtikleri fabrikaları da yürüyüşlerine davet etmişlerdir (Sülker, 1980: 96).

Maden-İş Sendikası 15 Haziran 1970 tarihli Direniş Özel Sayısı, "İşçi Sınıfı Hazır Ol, Büyük Savaşımız Başlıyor" manşetiyle çıkmıştır. Bülten "Amerikan uşakları ve patronlar senin grev, sendika haklarını kısıtlayan bir kanun hazırlıyorlar. Bundan sonra yalnız Türk-İş'e aidat ödeyip, üye olacaksın. Anayasayı çiğneyerek başka sendika bırakmıyorlar. Bunlara göz mü yumacaksın?" sorusunu taşımaktadır.

Fotoğraf 16: 15-16 Haziran direnişine çağrı

MADEN-İŞ

BİRLİKTEN KUVVET DOĞAR

İŞÇİ SINIFI HAZIR OL!
Büyük Savaşımız Başlıyor

Amerikan uşakları ve Patronlar senin grev, sendika haklarını kısıtlıyan bir kanun hazırlıyorlar. Bundan sonra yalnız Türk-iş'e aidat ödeyip, üye olacaksın. Anayasayı çiğniyerek başka sendika bırakmıyorlar. Bunlara gözmü yumacaksın?

Kaynak: Maden İş Direniş Özel Sayısı, 15 Haziran 1970.

DİSK ve DİSK'e bağlı sendikaların faaliyetlerinin kısıtlanmasını amaçlayan bu değişikliğe karşı 15-16 Haziran'da direnişe geçen işçilerin büyük kısmı işgallerin yaşandığı fabrikalarda çalışmaktadır. İşgal eylemlerinin yaşandığı fabrikaların bulunduğu bölgeler, bu iki uzun günün doğmasında büyük etkisi olan, 15-16 Haziran eylemlerinin en güçlü olduğu işçi havzalarıdır.

Fotoğraf 17: 70 bin işçi direnişe geçti

■ EYUP ve yöresindeki fabrikaların işçileri, dünkü protesto yürüyüşü sırasında...
(Fotoğraf: Tulay DIVITÇIOĞLU)

Ankara asfaltını kapatan işçileri Polis, Jandarma ve keşif uçakları izledi

Yeni Sendikalar Kanunu protesto ediliyor

70 bin işçi direnişe geçti

Kaynak: Cumhuriyet, 16 Haziran 1970

İki günlük direnişin ardından çok sayıda işçi yaralanmış, gözaltına alınmıştır. 16 Haziran öğleden sonra sıkıyönetim ilan edilmiş ve bundan yararlanılarak demokratik kuruluşlara ve bunların yöneticilerinin evlerine baskınlar yapılarak çok sayıda kişi gözaltına alınmıştır. Sıkıyönetime ve patronların işçileri zorla çalışmaları için askeri yardıma çağırmasına rağmen Türk Demir Döküm, Sungurlar, Derby, Elektrometal, Rabak, Auer, Arçelik gibi fabrikalarda direnişler örgütlenmiştir. Olaylardan sonra işten çıkarmalar hızlanmış. Çeşitli işyerlerinde çalışan 4 binin üzerinde işçinin işine son verilmiştir (Öztürk, 2001: 79-100)[12].

[12] 15-16 Haziran Direnişini konu alan en kapsamlı çalışmalardan biri Sırrı Öztürk ve Turgan Arınır tarafından kaleme alınan daha sonra Sırrı Öztürk'ün gözden geçirerek yeniden yayınladığı "İşçi Sınıfı, Sendikalar ve 15/16 Haziran" kitabıdır.

Fotoğraf 18: İstanbul ve İzmit'te sıkıyönetim

Cumhuriyet

İşçi yürüyüşünde 3 ölü var

İstanbul ve İzmit'te sıkı yönetim

Askerî Yönetim bir ay sürecek

Ankara'da öğrenciler ve işçiler, esnafla çoştu

Kaynak: Cumhuriyet, 17 Haziran 1970.

İşçi eylemlerine farklı kesimlerden de destek gelmiştir. TİP, işçi direnişlerinin sonuna kadar yanında olacağını açıklamıştır. Tek Gıda-İş sendikası ise yaptığı açıklamada Türk-İş'in bu yasaları destekleme tavrının değişmemesi halinde Türk-İş'ten ayrılabileceklerini belirtmiştir. İzmir'de de 12 işyerinde yapılan oturma eylemleri ile İstanbul ve İzmit'teki direnişler desteklenmiştir. Aynı zamanda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültelerinden 12 profesör, 12 doçent ve 38 asistan 17 Haziran 1970'te bir bildiri yayınlayarak, yapılan değişikliklere karşı çıkmışlardır. Yayınlanan bildiride; "Getirilmek istenen değişiklikler, sendika kurma hakkını önemli ölçüde kısıtlamakta, işçilerin istedikleri sendikaya üye olma hak ve özgürlüğünü ortadan kaldırmakta. Siyasal iktidarın çıkar ve görüşlerine ters düşen sendikaların güdümlü sendikal örgütler aracılığıyla baskı altında tutulmalarına imkân hazırlamakta, grev ve toplu sözleşme haklarını işlemez duruma getirmektedir." İfadeleriyle sendika seçme özgürlüğünün ortadan kaldırılmasının karşısında olduklarını açıklamışlardır (Cumhuriyet, 18 Haziran 1970).

Tasarının Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından 6 Ağustosta onaylanmasının ardından "274 Sayılı Sendikalar Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve 31. Maddenin 1. Bent il Bu Kanuna 3 Geçici Madde Eklenmesi Hakkındaki Kanun" olarak adlandırılan 1317 sayılı kanun 12 Ağustos'ta resmi

gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yasanın yürürlüğe girmesinin ardından TİP ve CHP iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapmıştır. Anayasa Mahkemesi, 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nda değişiklik yapan ve DİSK üyesi işçilerin tepki gösterdiği 1317 yasanın çok sayıda hükmünü iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararda sendika kurma özgürlüğünün altını çizmiştir;

> "Türkiye çapında sendika kurma olanaksızlığı bugün kurulmuş olan Türkiye çapındaki sendikalar yararına bir tekel yaratma sonucunu doğurur ki, bu da Anayasamızın temel kurallarında bulunan, batı uygarlığına dayanan demokrasiye bağlı devlet ilkesine, başka deyimle Anayasa'nın başlangıç kuralları ile 2'nci ve 153'üncü maddeleri kuralına aykırıdır. Çünkü sendika kurma özgürlüğü, bir yandan demokrasiye dayalı düzeni oluşturan kişiliğe bağlı hak ve ödevlerdendir" (Resmi Gazete, 19 Ekim 1972).

Fotoğraf 19: 15-16 Haziran eylemlerinin ardından çıkarılan DİSK Gazetesi

Tüstav Arşivi
Orhan SİLİER
Bağışı

İşçiler Birleşiniz

DİSK

Yaşasın işçi sınıfı

Anayasa'mızdaki demokratik haklarımızı hiç kimse elimizden alamıyacaktır

DİSK YIKILMAZ

Kanunun Anayasa'ya uluslararası sözleşmelere aykırılığı

Anayasa mahkemesi'ne başvuruldu

İşçi sınıfımızın gerçek temsilcisi DİSK, hergün biraz daha güçleniyor. Türk-İş'in hükümet sendikası olduğunu işçiler öğrendi.

DİSK

Kaynak: DİSK Gazetesi, 20 Haziran 1970.

1960'lı yılların sonlarında yaygınlaşan sendika özgürlüğünü savunma eylemleri 1970 yılının 15-16 Haziran'ın da DİSK'i savunmaya dönüşmüştür. 15- 16 Haziran, 1960'lı yıllarda yaşanan fabrika eylemlerinin ardından, DİSK'in kuruluşuyla birlikte DİSK'e bağlı sendikalar ve "sarı" sendikalar arasında yaşanan rekabet sonucu ortaya çıkan "radikal" işçi direnişlerinin birikimini taşımaktaydı. 15-16 Haziran direnişi ekonomik talepler taşımasının ötesinde politik amacı olan, sendika özgürlüğünü savunmak için bir karar, irade ve birikim sonucu açığa çıkan,

kendiliğinden olmayan "iki uzun gün"lük[13] direniş olarak tarihe geçmiştir. Eylemlere yalnızca DİSK'li işçiler değil aynı zamanda Türk-İş üyesi işçiler ve sendikasız işçilerin de katılım gösterdiği ifade edilmektedir.

Sonuç

Türkiye sendikacılık tarihinde siyasal rejimlerin niteliğine bağlı olarak gelişen sendika özgürlüğü ve sendika seçme hakkı her dönem önemli tartışma konularından biri olmuştur. 1960'lı yıllar sınıf mücadelesinin tüm dünyada yoğunlaştığı, fabrika eylemlerinin yaygınlık kazandığı, işçi sınıfının nicel olarak artış gösterdiği, örgütsel olarak güçlendiği mücadele yılları olmuştur. 1961 Anayasa ve 1963 yasaları ile sendika kurma hakkı ve sendika özgürlüğü açık ve kesin biçimde anayasal güvence altına alınmıştır.

1963 rejimin bir sonucu olarak sendika özgürlüğü, sendikal çokluk, rekabete dayalı sendikacılık ilkelerini doğurmuştur. Birden fazla sendikanın olduğu işyerlerinde hangi sendikanın yetkili olduğu sorunu sendikal harekette uzun yıllar tartışma konusu olmuştur. Sendikaların varlıklarını sürdürebilmelerinin en önemli koşulu olan toplu iş sözleşmesi imzalayabilmek için yetkili sendika olma zorunluluğu sendikalar arasında yetki almak için kıyasıya bir rekabeti ortaya çıkarmıştır. 1960'lı yıllarda işçilerin çoğunluğunu temsil eden yetkili sendikayı belirlemek için mevcut delillerin ve belgelerin yetersizliği, sahte belgelerin çoğunluk sendikasının tespitini engellemesi nedeniyle idari makamlar işçilerin özgürce irade beyanına veya referandum uygulamasına başvurmuştur. Yetkili sendikanın tespit edilmesinde en güvenilir ve kesin yöntem olarak referandum uygulaması, 1960'lı yılların sonunda yaşanan fabrika işgallerinde sıklıkla talep edilmiştir.

1960'lı yılların sonlarında artan sendikal rekabetin DİSK'in kuruluşunda da belirleyici olduğu bilinmektedir. DİSK'i kuran sendikaların açıkladığı Türk-İş üyeliğinden ayrılma nedenlerine baktığımızda 1960'lı yıllarda konfederasyon içerisinde yaşanan gerilimli olayların birçoğu maddeler halinde anlatılmıştır. Bu gerekçelerin önemli bir kısmı Türk-İş içerisindeki sendikal anlayış farklılıklarının ve sendikal rekabetin doğurduğu olaylardan oluşmaktadır. Diğer yandan DİSK'in kuruluşunun ardından artan sendikal rekabet sonucu DİSK üyesi sendikalara karşı işverenlerin sarı sendikalar kurdurması, Türk-İş'in kurdurulan sarı sendikaları desteklemesi birçok fabrikada çetin yetki mücadeleleri yaşanmasına yol açmıştır. Bu mücadeleler birçok yerde fabrika önünde oturma eylemleri, grevler ve işgaller şeklinde yaşanmıştır. Dönem itibariyle devlet, işveren ve Türk-İş'in, DİSK üyesi yetkili sendikaları etkisizleştirme çabasına karşı işçiler bu sendikaları seçmekte, seçtikleri sendikaları fabrika eylemleriyle savunmaktadır. İncelediğimiz fabrika işgallerinden de görüldüğü üzere sendika seçme özgürlüğü için yapılan fabrika eylemlerinin arkasında maddi kaygıların yanı sıra bir sendikal anlayışın savunulması da bulunmaktadır. İşçiler seçtikleri sendikaların, rakip sendikalara oranla taleplerini

[13] "İki Uzun Gün" Kemal Sülker'in 15-16 Haziran direnişini konu alan kitabının ismidir.

göz ardı etmeyen, kendilerine güven veren sendikal çizgi izliyor olmasının yanı sıra bu sendikaların toplu pazarlık sürecinde mücadeleci davranması, ücretler ve sosyal haklar açısından daha gelişmiş toplu iş sözleşmeleri imzalaması nedeniyle savunmaktadır. Bu sendika savunma eylemleri işçilerin, örgütlenme becerisini geliştirmiş, direniş eğilimini arttırmıştır.

Fabrikalarda DİSK'e bağlı sendikaların tüm engellemelere rağmen geriletilememesi üzerine bir yasal düzenleme ile DİSK tasfiye edilmek istenmiştir. 274 ve 275 sayılı yasalarda değişiklik öngören düzenlemeler ile DİSK ve DİSK'in faaliyetleri kısıtlanmak istenmiştir. Bunun üzerine DİSK ve bağlı sendikalar harekete geçmiş, sendika savunmak için yapılan fabrika eylemleri yerini DİSK'i savunmaya bırakmıştır. İşçiler 1960'ların başında kazanılması için mücadele ettikleri sendikal hakları bu kez fiili mücadele yoluyla korumaya çalışmıştır. 15-16 Haziran 1970'de DİSK'i ve sendika özgürlüğünü savunmak amacıyla yapılan eylemler, sarı sendikalara karşı sendika seçme özgürlüğü için yapılan fabrika eylemlerinin birikimini taşımaktadır.

Sendikalar arası rekabet ve sendika seçme özgürlüğüne yönelik tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Uluslararası sendikal örgütlerin girişimi ile bazı sektörlerde imzalanan protokollerle sendika seçme özgürlüğü korunmaya çalışılmaktadır (Çelik, 2019; Çelik, 2022). 20 Mart 2018 tarihinde Küresel Sanayi İşçileri Sendikası (IndustriALL Global Union) üyesi Deriteks, DİSK-Tekstil, Teksif ve Öz İplik-İş sendikaları arasında imzalanan "Türkiye Tekstil, Hazır Giyim ve Deri İşkolu'nda Faaliyet Gösteren IndustriALL Üyesi Sendikalar Arasında Diyalog ve İşbirliğine Dair Ortak Mutabakat" ile tekstil işkolunda sendikal rekabetin önüne geçilmek istenmiştir. Bu anlaşma ile örgütlenme süreçlerindeki anlaşmazlıkların çözümünde "referandum" uygulaması öngörülmüştür (İşeri, 2019). Benzer bir anlaşma da tarihsel olarak sendikal rekabetin en yoğun yaşandığı metal işkolunda yapılmıştır. 2019 yılında Birleşik Metal-İş Sendikası ile Türk Metal Sendikası arasında imzalanan "Türkiye Metal İşkolunda Faaliyet Gösteren Sendikalar Arasında Diyalog ve İşbirliğine Dair Ortak Anlaşma" ile sendikalar, sendikal rekabetin önüne geçmeyi, işyerlerinde işverenlerin ve hükümetin baskılarına karşı ortak hareket etmeyi ve yetki uyuşmazlıklarına karşı açılan davaların önüne geçmek için referanduma gitmeyi öngörmüştür (Birleşik Metal-İş, 2019). Bu tür anlaşmalar, kökleri 1960'lı yıllardaki fabrika işgallerine dayanan sendikal rekabete son verme, uyuşmazlıkları işçilerin irade beyanlarına dayanarak çözme imkânı yaratmaktadır.

Beyan

Makalemi yazarken herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışmam olmamıştır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Aydın, Z. (2012) Geleceğe Yazılmış Mektup 1968 Derby İşgali, İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.

Aydın, Z. (2015) Grevden İşgale Singer Eylemleri, İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.

Aydın, Z. (2020) "Derby İşgali 1968",Çelik, A (der.) DİSK Tarihi içinde, İstanbul: DİSK Yayınları.

Aydın, Z. (2020) "15-16 Haziran 1970: Büyük İşçi Direnişi", Çelik, A (der.) DİSK Tarihi içinde, İstanbul: DİSK Yayınları.

Aydın, Z. (2020) İşçilerin Haziranı 15-16 Haziran 1970, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Balkılıç, Ö. (2017) "Demir Dökümün Sıcağında Ağustos İşgali". Toplumsal Tarih, Sayı: 281, 32-39.

Birleşik Metal-İş (2019) "Türkiye Metal İşkolunda Faaliyet Gösteren Sendikalar Arasında Diyalog ve İşbirliğine Dair Ortak Anlaşma" http://www.birlesikmetalis.org/pdf/bmi-tm_protokol.pdf, Erişim Tarihi: 22.02.2022.

Çelik A. ve Aydın Z. (2006) Paşabahçe 1966 Gelenek Yaratan Grev, İstanbul: Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı.

Çelik, A. (2010) Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967), İstanbul: İletişim Yayınları.

Çelik, A. (2017) "Saraçhane'den 15-16 Haziran'a İşçi Sınıfının Müstesna Yılları: Altmışlı Yıllar", Kaynar, M. K. (der.) Türkiye'nin 1960'lı Yılları içinde, İstanbul: İletişim Yayınları: 633-666.

Çelik, A. (2018) "DİSK'in Kuruluş ve Varoluş Yılları (1966-1970)", Çalışma Toplum, 57, 617-663.

Çelik, A. (2019). "Birleşik Metal-İş ve Türk Metal arasında tarihi anlaşma" www.birgün.net, https://www.birgun.net/haber/birlesik-metal-is-ve-turk-metal-arasinda-tarihi-anlasma-257118, Erişim Tarihi: 21.02. 2022.

Çelik, A. (Ed.) (2020) DİSK Tarihi Kuruluş-Direniş-Varoluş, Cilt.1, İstanbul: DİSK Yayınları.

Çelik, A. (2022) "Patron katakullisi ve işçi direnişleri" www.birgün.net, https://www.birgun.net/haber/patron-katakullisi-ve-isci-direnisleri-377959, Erişim Tarihi: 21.02. 2022.

Dereli, B. (1977) Türkiye'de Sendika Demokrasisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Fişek, K. (1969) Türkiye'de Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

İşeri, E. (2019) "Metal sendikaları anlaşması üzerinden Aziz Çelik'e "tarihi" itiraz!" sendika.org, https://sendika.org/2019/05/metal-sendikalari-anlasmasi-uzerinden-aziz-celike-tarihi-itiraz-550035/ Erişim Tarihi: 21.02. 2022.

Koç, C. Ve Koç, Y. (2008) DİSK Tarihi Efsane mi Gerçek mi? 1967-1980, Ankara: Epos Yayınları.

Maden İş Tarihi Çalışma Grubu (2017) Derinden Gelen Kökler (Cilt 1),İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları ve DİSK Birleşik Metal-İş Sendikası Ortak Yayını.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (1969). "Millet Meclisi'nin 31. Birleşimi" 17. 01.1969.https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d02/c031/mm__02031031.pdf Erişim Tarihi: 13.12.2021.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi (1970). "23 Numaralı Geçici Komisyon Raporu" 3. 2. 1970.https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d03/c006/mm__03006101ss0133.pdf Erişim Tarihi: 13.12.2021.

Okay, Suphi Nahit (1978). "Toplu İş Sözleşmelerine Ait Yetki Uyuşmazlıklarında Referandum (Oylama) Sorunu",Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, Sayı 29, 89-107. https://dergipark.org.tr/download/article-file/9719 Erişim Tarihi: 20.01.2022.

Öztürk, S. (2001) İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15/ 16 Haziran, İstanbul: Sorun Yayınları.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (1988). "27 Mayıs Sonrası İşçi Eylemleri". Cilt 6. İstanbul: İletişim Yayınları. ss.2008-2017.

Sülker, K. (1980) Türkiye'yi Sarsan İki Uzun Gün, İstanbul: Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi.

Şafak, C (2017) Ereğli 1960-1965 Marrison Yapı İşçileri, İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.

Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi; Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayını, İstanbul 1996.

Zarakolu, R. "68'in Mirası", Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim Yayınları, 1988, s. 2098.

Arşiv Belgeleri, Gazete ve Dergiler

Ant Dergisi, 21 Ocak 1969

Cumhuriyet, 30 Aralık 1969.

Cumhuriyet, 31 Aralık 1969.

Cumhuriyet, 7 Mayıs 1970.

Cumhuriyet, 16 Haziran 1970.

Cumhuriyet, 17 Haziran 1970.

Cumhuriyet, 18 Haziran 1970.

DİSK (1968) DİSK Kuruluş Bildirisi Ana Tüzüğü, İstanbul: DİSK Yayınları No:2.

DİSK (1970) 3.Genel Kurul Çalışma Raporu, İstanbul: DİSK Yayınları No:5.

DİSK Gazetesi, 20 Haziran 1970.

DİSK (1973) Toplu Sözleşmeye Yetkili Sendikanın Tespitinde En Geçerli Gerçekçi Yol: Referandum, İstanbul: Murat Matbaacılık, DİSK Yayınları No: 10

Dünya, 6 Mayıs 1970.

Hürriyet, 12 Ocak 1969.

Maden İş Gazetesi, 7 Haziran 1969.

Maden İş Gazetesi, 10 Eylül 1969.

Maden İş Gazetesi, 22 Ekim 1969.
Maden-İş Gazetesi, Nisan 1970.
Maden-İş Gazetesi, 15 Şubat 1970.
Maden-İş Ajansı, 28 Mayıs 1970.
Maden İş Direniş Özel Sayısı. 15 Haziran 1970.
Maden-İş Gazetesi, 20 Haziran 1970.
Milliyet, 28 Ekim 1967.
Milliyet, 6 Temmuz 1968
Milliyet, 18 Temmuz 1968.
Milliyet, 6 Ağustos 1969.
Milliyet, 21 Ağustos 1969.
Milliyet, 30 Aralık 1969.
Milliyet, 31 Aralık 1969.
Milliyet, 2 Ocak 1970.

Resmi Gazete, 19 Ekim 1972.
SADA (1966) Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşması, Orijinal Metin, TÜSTAV. DİSK Arşivi.
Son Havadis, 12 Ocak 1969.
Tekstil Dergisi, 1 Temmuz 1970.
Tercüman, 5 Temmuz 1968.
Tercüman, 9 Temmuz 1968.
Tercüman, 12 Eylül 1968.
Tercüman,13 Ocak 1969.
Türk Solu Dergisi, 21 Ocak 1969.